

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Johana Babková

**RESOCIALIZACE A REINTEGRACE
TRESTANÝCH A PROPUŠTĚNÝCH OSOB
Z
VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY**

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Johana Babková**

Vedoucí práce: **PhDr. Olga Šmídová**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

BABKOVÁ, Johana. *Resocializace a reintegrace trestaných a propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2009. 52s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Olga Šmídová.

Anotace

Tato práce je výzkumnou zprávou o kvalitativním výzkumu, který se týká života vězňů a propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody. Zachycuje programy a konkrétní pomoc, která se podílí na reintegraci těchto osob zpět do společnosti. Studium případů, které se orientují na vězně, propuštěné osoby a na instituce, které s nimi spolupracují, navrhuji možná řešení a zlepšení opětovného začlenění. Organizace a instituce, které s těmito osobami spolupracují, mají cíl – začlenit tyto osob zpět do společnosti, odhalovat překážky neúspěšné integrace a pokusit se je odstranit. Základem této analýzy jsou rozhovory, statistiky, výroční zprávy, biografie a korespondence.

Cílem mé práce je odhalit, kde se objevují nesrovnalosti vidění problému neúspěšné integrace těchto osob z pohledu institucí a osob ohrožených sociálním vyloučením.

Annotation

This paper is a research report about qualitative research which deals with the life of sentenced and released persons. It describes programmes and specific aid which participate in social rehabilitation of these persons. I suggest possible improvements of social inclusion by studying cases concerning imprisoned and released persons and institutions that work with them. Organizations and institutions that work with these people aim at their inclusion in society, at detecting and removing difficulties in unsuccessful integration. The bases of this analysis are interviews, statistics, annual reports, biographies, simple questions in the form of an informal questionnaire, mediated biographies. The aim of this paper is to reveal discrepancies in regarding unsuccessful social integration from the view of institutions and of persons endangered by social exclusion.

Klíčová slova

resocializace, sociální exkluze, normalita, výkon trestu odnětí svobody, kriminální chování a delikvence, náprava a včlenění se do společnosti, postpenitenciární péče, případová studie jako metoda výzkumu

Keywords

social rehabilitation, social exclusion, normality, imprisonment, criminal behaviour and delinquency, correction and social inclusion, postpenitentiary care, case study as a research method

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 21.5.2009

Johana Babková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Olze Šmídové za odborné vedení práce, inspirativní podněty a připomínky.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Johana Babková, 3.ročník ISS

Datum: 27.10.2008

Název práce: *Problematika resocializace vězňů*

Námět práce zahrnující formulaci a vstupní diskusi poznávacího problému:

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zabývat několika aspekty, které se týkají trestanců a jejich života před a po vězení. Prostřednictvím získaných dat bych se chtěla dohledat příčin, které spouští procesy kriminálního života. Z tohoto by se pak daly i odvodit nějaké preventivní kroky a navrhnout nějaká řešení, jak tomuto předejít. Chtěla bych odhalit, zda je problém ve společnosti či v jedincích samotných. Chtěla bych slyšet názor samotných trestanců na to, jaké mají uplatnění po propuštění a zda nejsou „diskriminováni“ v zaměstnání a zda mají možnost se vrátit do normálního systému, ke kterému však potřebují práci a stálý příjem. Jinak je opět možné, že se dostanou zpět na zcestí. Fakt, že je člověk trestaný mu značně ztěžuje nástup do zaměstnání a i návrat do normálního života. Jedinec má tendenci se vzdalovat opět na okraj společnosti. Takovýto jedinec potřebuje podporu státu a hlavně důvěru společnosti. A toto je stálý koloběh. Společnost má pochopitelně pochybnosti o důvěře v takovýto jedince a věří, že je jen malá šance, že se tito lidé začlení bez větších problémů zpět do společnosti. Stát je institucí, která má pomáhat sociálně slabým, do této skupiny patří právě i propuštění vězňové. Stát by měl tyto jedince zaopatřit, i přesto, že se ocitli na okraji společnosti.

Předpokládané metody zpracování práce:

Chtěla bych ve své bakalářské práci použít kvalitativní metodu. Chtěla bych data získávat pomocí životopisů, autobiografií a osobních rozhovorů. Proto je jedním z mých počátečních cílů spojit se s psychologkou, která pracuje ve vazební věznici Ruzyně. Prostřednictvím jí bych chtěla získat další budoucí respondenty k mému výzkumu. Chtěla bych s nimi učinit rozhovory, popřípadě získat od nich potřebná data – autobiografie. Chtěla bych se prostřednictvím rozhovorů či autobiografií dozvědět, proč se jedinci uchýlili na tuto dráhu a proč se například vrátili znovu do vězení. Ve svém okolí mám možnost sehnat potenciaální respondenty. Další respondenty musím ještě

sehnat. Nevím, jak velký by měl být vzorek, aby byl v tomto případě reprezentativní. Ale musím brát v potaz, že tyto respondenty bude těžší sehnat.

Cíl práce:

Toto téma jsem si vybrala, jelikož se tento problém dotýkal mého blízkého okolí. Je těžké posuzovat lidi, kteří se vydali špatnou cestou jako lidi, kteří se už nemůžou napravit či začít znovu. Jsem toho názoru, že vše je založeno na vůli člověka a na tom, jestli chce sám něco měnit. Chtěla bych v této práci odhalit návrhy řešení, jak pomoci propuštěným vězňům vrátit se zpět do společnosti a začít znovu fungovat jako členek společnosti.

Cílová skupina:

Z této práce by mohli mít užitek, jak sami vězňové, jakožto práci, ve které se také někdo zajímá o jejich práva, ale také široká veřejnost. Veřejnost, která se chce zamyslet nad tímto problémem nebo jen ti, kteří se chtějí dozvědět nějaké informace o této problematice.

Orientační seznam literatury a zdroje informací:

Literatura:

1. A. Delph: Tragické existence (s příloženým svědectvím z vězení)
2. J. Sochůrek: Negativní jevy ve vězení a jejich vliv na reintegraci vězňů
3. L. Bandura: Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody

Jiné:

Statistický úřad

Úřad pro kriminalistiku

Probační oddělení

Věznice Ruzyně - psycholožka

Jméno konzultanta:

PhDr. Olga Šmídová

(Mgr. Dana Fajmonová)

Obsah

OBSAH	5
ÚVOD	7
1. CÍL PRÁCE:	10
2. VÝZKUMNÉ OTÁZKY:	10
3. METODOLOGIE	10
4. RESPONDENTI:	12
4.1 MARTIN B.:	12
4.2 MARTIN Č.:	12
4.3 TOMÁŠ H.:	12
4.4 FILIP L.:	13
4.5 JAKUB K.:	13
4.6 VAZEBNÍ VĚZNICE ZELENÁ HORA:	13
4.7 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR:	13
4.8 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHY 6 – ODBOR SOCIÁLNÍCH VĚCÍ:	14
4.9 AZYLOVÝ DŮM SV.TEREZIE:	14
4.10 PSYCHIATRICKÁ KLINIKA 1. LF A VFN/CENTRUM ADIKTOLOGIE:	14
5. VYMEZENÍ POJMŮ:	14
5.1 SPOLEČNOST:	14
5.2 INSTITUCE A ORGANIZACE:	14
5.3 VĚZNICE:	15
5.4 VAZBA:	15
5.5 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY:	15
5.6 NORMALITA:	15
5.7 KRIMINALITA A KRIMINÁLNÍ CHOVÁNÍ:	15
5.8 SOCIÁLNÍ EXKLUZE	17
5.9 RESOCIALIZACE:	18
5.10 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	18
6. TEORETICKÁ VÝCHODISKA:	19
6.1 KRIMINÁLNÍ CHOVÁNÍ:	19
6.1.1 Vrozené dispozice/dědičnost.....	19
6.1.2 Vlivy prostředí.....	19
6.2 CHARAKTERISTIKA DELIKVENTŮ:	21
6.2.1 Typy pachatelů:	21
6.3 ÚČEL TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	22
6.3.1 Trest odnětí svobody má dvojitý účel:	22
6.4 SOCIÁLNÍ ROZDĚLENÍ VĚZŇŮ	23
6.5 VLIV VĚZEŇSKÉHO PROSTŘEDÍ:.....	23
6.6 PROPUŠTĚNÍ – SVOBODA ,ČI PAST?.....	25
6.7 RECIDIVA:	26
6.7.1 Programy, které mají za účel integrovat vyčleněné jedince zpět do společnosti.....	27
7. ROZHOVORY S VĚZNI, PROPUŠTĚNÝMI A S ORGANIZACEMI, KTERÉ SE JIM SNAŽÍ POMÁHAT	28
7.1 VĚZNI, PROPUŠTĚNÍ:.....	29
7.1.1 Přepracovaný rozhovor s Martinem Č. (35 let):	29
7.1.2 Přepracovaný rozhovor s Filipem L.(?):	32
7.1.3 Přepracovaný rozhovor s Jakubem K.(25):.....	32
7.1.4 Přepracovaný rozhovor s Tomášem H.(33):	33
7.1.5 Přepracovaný rozhovor s Martinem B. (33):	34
7.2 ORGANIZACE:	35

7.2.1 Rozhovor se sociální kurátorkou pro dospělé, paní Alexandrou Novákovou. Z rozhovoru jsem se dozvěděla tato fakta:	35
7.2.2 Rozhovor s psycholožkou ve VV XY.....	37
7.2.3 Rozhovor s Mgr. Kateřinou Grohmannovou (centrum adiktologie, Psychiatrická klinika I.LF a VFN).....	38
7.2.4 Rozhovor s pracovníkem azylového domu v Pernerově ulici, Praha 8 - Karlín.....	39
7.2.5 Rozhovor s Mgr. Markem Netočným, zástupcem vedoucího střediska Probační a mediační služby ČR.....	40
7.2.6 Úryvky a vytyčené problémy.....	42
SROVNÁNÍ A VÝSLEDKY	47
TABULKA ČÍSLO 1	47
TABULKA ČÍSLO 2	48
KOMENTÁŘ K TABULKÁM:.....	48
POUŽITÁ LITERATURA.....	50
INTERNETOVÉ ZDROJE:	51

Úvod

Sociologie je věda, která se zabývá analýzou společnosti. Jejím předmětem jsou diskuze sociální. Tato věda odhaluje odlišnosti a podobnosti společenského života, pojmenovává společenské jevy a snaží se je třídit. Kvalifikací zjištěných jevů a příčinností dochází k odlišnostem, které jsou specifické pro určitou skupinu jedinců. Sociologie zkoumá, proč k daným odlišnostem dochází. Na začátku bych chtěla uvést podstatnou, již několikrát zmiňovanou otázku: „Co je a co není normální chování?“ Co vlastně znamená pojem normalita? Téma méj bakalářské práce je resocializace a reintegrace ve vězeňském systému. Jako předmět zkoumání jsem si vybrala vězně a propuštěné osoby z výkonu trestu odnětí svobody. Vězňové a propuštění tvoří velmi specifickou skupinu, mají odlišné potřeby a tím se liší i sociální pomoc, která je jim určena.

Společnost by se měla vymezovat jako soudržná, solidární skupina velkého množství jedinců, kteří jsou ve vzájemném vztahu. S tímto je i spojena pomoc potřebným. Bohužel pomoc potřebným je často spojována pouze s pomocí zdravotně handicapovaným spoluobčanům, seniorům, maminkám s dětmi, či opuštěným dětem. Vězňové a propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jsou často společností diskriminováni a nejsou veřejností přijímáni jako rovná skupina, která si též zaslouží sociální pomoc. Měli bychom brát na vědomí, že tato skupina jedinců má stejná práva, která jsou zakotvena v Listině základních práv a svobod¹. Nechci tím samozřejmě zlehčovat fakt, že tito lidé si za důsledky svého jednání a chování většinou mohou sami.

Kriminalitu a kriminální chování můžeme nazvat společenskou nemocí. Společnost by měla být lékařem a tuto nemoc léčit. Tato nemoc je jako vir, který se může přetransformovávat do různých variant, které vyžadují individuální léčbu, stejně jako kriminální chování nevzniká vlivem jednoho faktoru a není vždy totožné u každého

¹ Listina základních práv a svobod se nese v duchu: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcižitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“ [online] cit. [28.2.2009]. Dostupné z : <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

jedince. Erudovaný a vážený lékař se musí vždy kromě různých vyšetření zaměřit i na původce nemoci a zapátrat třeba i v dávné minulosti, kriminalita vyžaduje podobné analýzy. Jen takto může být léčba účinná. Tímto jsem chtěla říci, že kvalitní reintegrace by měla obsahovat analýzu minulosti jedince, zejména analýzu jeho dětství.

Vězňové a propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nesou na své hrudi tzv. nálepku. Onálepkování, tzv. labeling pod svým názvem skrývá ponížení, stud a velmi časté nechtěné se vzdání svého sebevědomí. Tento společenský status je velmi obtížné zvrátit, člověk se může během chvíle ocitnout na hranici společenského vyloučení. Toto prostředí nemůže uspokojovat základní hierarchii potřeb². To vše může později vést k apatii, smutku a k opětovné kriminální činnosti. Jedinci, kteří jsou shledáni jako vinní z páchání deviantního chování, jsou umístěni do nápravného zařízení. Při vynesení trestu je takovýto jedinec souběžně onálepkován. Nálepka je jedinci přiřazována v procesu interakce vzájemných vztahů mezi lidmi. Labeling vychází z teorie symbolického interakcionismu, která je založena na významech používaných v jednání mezi lidmi ve společnosti „*Jednání záleží na subjektivních významech, které lidi připisují sobě, svému okolí a jiným lidem.*“ [Munková, G. 2004. *Sociální deviace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze:68] Lidská identita je tedy založena a spoluutvářena v procesu interakce mezi jedincem a okolním světem složeným ze společnosti lidí. Jednání je v souladu s danými vzorci vytvářených společností, které jsou do určité míry předvídatelné. Okolní svět nás vidí určitým způsobem, hodnotí nás a vytváří soudy. Tyto soudy pak mohou vyústit ve vytvoření nálepky pro člověka, který byl vyhodnocen jako odchylující se od normy, kterou společnost uznává. „*Lidské chování je tedy spíše konstruováno ze subjektivních definic situace a sdílených významů, než determinováno podmínkou prostředí, ve kterém žijeme.*“ [Munková 2004:68] Nálepkou je jedinec ve společnosti označen za devianta, který se vychyluje od normativního řádu stanoveného společností. Normativní řád je společností stanovený konsensus, je to soubor pravidel a norem, které společnost dodržuje. „*Sociální norma bývá zpravidla vymezována jako soubor institucionalizovaných, či kolektivních očekávání a institucionalizovaných, či kolektivních očekávání a hodnocení určitých typů chování v dané sociální jednotce.*“ [Hrčka, M. 2001. *Sociální deviace*. Praha: Slon: 29]. Sociální deviace je vysvětlována jako porušování, či odchýlení od takovýchto norem. „*Deviace je vztahuje na chování,*

² Myslím tím hierarchii potřeb podle Maslowa.

„které porušuje sociální normy, nebo na osoby, které vykazují takové chování.“
[Munková 2004:14].

V knize paní Munková píše, že deviace, aby byla naplňována, musí splňovat tyto vlastnosti:

- Opakovatelnost (v čase, území)
- Hromadnost (výskyt v populaci)
- Sociální závažnost
- Podobnost příčin

Sociální chování je v souladu s normativním řádem. Asociální chování je náplní sociální deviace. Goffmanova práce vidí deviaci jako součást společenské smlouvy, jako součást určitého druhu podnikání. Podle Goffmana je deviace sociální postavení, které je ve vzájemné interakci se stigmatem, které určuje společnost. Stigma u Goffmana vyjadřuje totožnou teorii jako labeling. Stigma je opětovně důsledek hodnocení lidí pomocí vzájemné interakce. Stigma může být zjevné, či skryté. *„Když se před námi objeví cizí osoba, první dojem z ní nám velmi pravděpodobně postačí k tomu, abychom předvíдали její kategorii a atributy...jako „povolání“.* [Goffman, E. *Stigma*. 2003. Praha: Slon: 9,10]. Stigmatizující nálepka je v tomto případě myšlena jako negativní soud společnosti vůči jedinci, který porušuje nějaký řád, pravidlo. Lidé, kterým je připsána nálepka, či chcete-li stigma, jsou většinou odsouváni na okraj společnosti, společnost je zavrhlá. Tito lidé se stávají tzv.outsidery. Tento pojem použil Howard Becker ve své teorii labelingu. *„V situaci, kdy je dodržování norem vynucováno, je osoba, o které se předpokládá, že je porušila, považována za outsidera, za osobu, které se nedá věřit, že bude žít podle norem, dohodnutých skupinou. (Becker, 1973:21)“*³. [Munková 2004:83]. S teorií sociální deviace, stigmatizace, labelingu souvisí i další termíny, a to např.: abnormalita. Abnormalita úzce souvisí s asociálním chováním, které je náplní sociální deviace. *„Abnormalita znamená stav, nebo hodnotu*

³ Z originálu [BECKER, H. 1967. *Social problems : a modern approach*. New York : Wiley & Sons:21]

určité veličiny odchylovající se od stavů a hodnot považovaných na základě stanovených, nebo dohodnutých kritérií za normální.“ [Hrčka 2001:17].

Společnost by si měla uvědomit, že je výhodnější pomoci co nejdříve, než čekat na horší následky, které pak půjdou těžko napravovat. Zamysleme se, zda není výhodnější dát novou šanci.

1. Cíl práce:

Cíl mé práce je odhalit, kde se objevují nesrovnalosti vidění problému neúspěšné integrace těchto osob z pohledu institucí a osob ohrožených sociálním vyloučením.

2. Výzkumné otázky:

Určila jsem si také **výzkumné otázky**: *Jak by se dal zlepšit systém pomoci osobám ve výkonu trestu a po něm? Kdo je odpovědný za kriminalitu jedinců, oni sami, či někdo jiný? Proč některé zkoumané osoby odmítají, či nerespektují pomoc, která je jim nabízena? Jaký mají pohled respondenti a jaký odborníci?*

3. Metodologie

Ve své práci se snažím analyzovat život osob, které vykonávají trest odnětí svobody, a osob po výkonu tohoto trestu, který se týká následné postpenitenciární péče a programů, které se zabývají zpětnou integrací do společnosti.

Jako výzkumný nástroj jsem si vybrala metodu kvalitativního výzkumu ,a to konkrétně případovou studii. Výzkum pomocí případové studie je založen na zkoumání jednoho, či více případů najednou. Zaměřuje se na charakteristiku zkoumaného případu, dále pak na porovnávání jednotlivých podobností a odlišností s dalšími případy mezi sebou. V tomto výzkumu musí výzkumník nasbírat co nejvíce dat, aby je pak mohl

hodnotit. Prostřednictvím jednoho případu můžeme pak dále porozumět i dalším (na základě podobností, odlišností) případům.

„Fenomény jsou vzájemně složitě propojené časově souslednými akcemi a jejich pochopení vyžaduje uvažovat jejich kontext: časový, prostorový, ekonomický, kulturní, sociální a osobní. Příklad, aktivitu, událost považujeme za cosi jedinečného i obecného. Porozumění případu vyžaduje porozumět jiným případům, aktivitám a událostem a jejich jedinečnosti.“ [Hendl, J. 2004. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál:106].

Situaci můžeme porozumět pomocí zkoumaných případů a to osob ohrožených sociální exkluzí. V tomto případě jsou zkoumanými případy jednotlivá data z rozhovorů, kde se respondenti vyjadřují k své situaci, která se týká resocializace. Kde vidí problém oni a kde odborníci? Data jsem sbírala prostřednictvím několika různorodých metod: rozhovory, autobiografie, zprostředkované biografie další osoby, dotazníky v podobě několika doplňujících otázek (pouze u dvou respondentů). Tyto aplikované metody se lišily podle typu a možností respondenta. Tato skupina jedinců je velmi charakteristická, tím pádem se k této skupině osob špatně propracováváme. Musím uznat, že ve svém okolí jsem poznala mnohé jedince. Mezi ně patří i tito problémoví jedinci. Na základě zkušeností jsem je mohla vyhledat a požádat, aby se mnou spolupracovali. Použila jsem metodu sněhové koule. Metoda sněhové koule, neboli snowball sampling je určena k získávání nových případů. Pomocí jednoho, či několika případů získáváme další. Provádíme rozhovory, data musí u počátečních rozhovorů vyhovovat, jinak návaznost není možná. S prvními klienty provedeme rozhovor a na jeho konci požádáme o vhodný kontakt na dalšího „nominovaného“, který ovšem musí splňovat kritéria našeho průzkumu. Datový soubor takto narůstá prostřednictvím sociálních vazeb mezi respondenty. Jak už to bývá, tak tyto osoby mají ve svém okolí další podobné jedince. Ne se všemi jsem měla možnost v době, kdy jsem sháněla data, spolupracovat osobně. S některými jsem spolupracovala prostřednictvím dopisů, u některých jsem využila osobní rozhovor a u zbylých jsem využila dřívější konzultaci s nimi. Několik z těchto respondentů je opět umístěno ve věznicích. Dále bych chtěla specifikovat, že do své analýzy zahrnuji výhradně muže, věk není ohraničen. Vzhledem k mým možnostem kvótní výběr nebyl možný. Specifikace se týká druhu kriminálních trestných činů. Do své analýzy jsem zahrnula trestné činy jako

krádeže, krádeže aut (většinou spojené s návykovými látkami), trestné činy týkající se maření úředního výkonu, lehké ublížení na zdraví, drogová kriminalita.

O toto téma se zajímám již velmi dlouho, mohu si dovolit tvrdit, že je to již několik let. Na základě tohoto jsem si již dříve všimla podstatných kategorií pro mou současnou bakalářskou práci. Z důvodu zachování anonymity budu u respondentů uvádět fiktivní jména, týká se to i některých institucí, které nechtěly být jmenovány. Spolupracovala jsem s Tomášem H., Martinem Č., Martinem B., Filipem L., Jakubem K., s Vazební věznicí Zelená Hora, Úřadem městské části Praha 6 – odbor sociálních věcí, Probační a mediační služba ČR, Azylový dům Pernerova 20, 180 00, Centrum adiktologie – psychiatrická klinika 1. LF a VFN.

4. Respondenti:

4. 1 Martin B.:

Martin (33) je svobodný, bezdětný, vyučený zámečník. Od června roku 2008 si odpykává další v řadě jeho trestů, nyní v příbramské věznicí Bytíz. Tento muž byl již několikrát trestaný za krádeže aut, ve věznicí si odpykává trest potětí. Krádeže aut byly vždy ve spojení s drogovou závislostí. Závislost vždy ukončil při nástupu do věznice.

4.2 Martin Č.:

Martin Č. (35) je svobodný, spolu s rodiči vychovává syna (14), s nímž i u rodičů bydlí. Povoláním je automechanik, učňovské učiliště nedokončil. S bývalou družkou se rozešel před 7 lety, z tohoto vztahu vzešel již zmiňovaný syn. Tento muž byl několikrát trestaný - za krádež auta, výtržnictví, ublížení na zdraví, maření úředního výkonu. Ve věznicí si odpykával trest pouze jednou, a to ve Vazební věznicí Pankrác, kde byl umístěn na dobu 8 měsíců. Několikrát mu byl uložen alternativní trest - podmínka, obecně prospěšné práce (byla udělena nejvyšší možná sazba 400h). I tento muž se potýkal se závislostí, byla to závislost na alkoholu.

4.3 Tomáš H.:

Tomáš H. (33) je rozvedený, bezdětný, vyučený kuchař/číšník. Momentálně bydlí na ubytovně se svojí družkou. Nyní očekává opětovný nástup trestu odnětí

svobody na 33 měsíců. Tento muž byl již několikrát trestaný, trest ve vězení si odpykával již dvakrát. Jeho kriminální chování se projevovalo krádežemi, ublížením na zdraví. Též je závislý na drogách.

4.4 Filip L.:

Filip L. (31) je rozvedený, má jedno dítě, o které se stará jeho bývalá žena a s Filipem se nestýká. Tento muž má základní vzdělání. Vyrůstal v dětském domově a v diagnostických ústavech. Rodiče nezná, jelikož ho jako malého odložili. Tento muž je opětovně závislý na drogách a jeho kriminalita se zaměřovala na krádeže aut a motocyklů. Ve věznici si odpykával trest již třikrát, dnes je umístěn ve věznici Bytíz, kde si odpykává 6 let trestu odnětí svobody.

4.5 Jakub K.:

Jakub K. (26) je svobodný, bezdětný, nedoučený kuchař/číšník. Momentálně žije se svojí přítelkyní, se kterou chodí již 7 let (s přestávkami). Vyrůstal v neúplné rodině, kde se o něj starala pouze matka, otec si založil novou rodinu a o syna nejevil zájem. Momentálně je tento mladý muž zaměstnán a žije poklidný život. Před rokem si odpykával svůj 4-měsíční trest ve věznici Jiřice. Tento trest mu byl uložen za maření úředního výkonu, poté, co dostal zákaz řízení, tento zákaz porušil a byl za to potrestán. Nyní pracuje jako taxikář. Svěřil se, že již opět nemá řidičské oprávnění a proto se opět pohybuje na tenkém ledě.

4.6 Vazební věznice Zelená hora:

Tato věznice v mé práci nese fiktivní název, jelikož tamější psychologka, se kterou jsem vedla rozhovor, mě žádala, aby jméno věznice zůstalo zatajeno.

Má konzultace ve vazební věznici probíhala s paní Mgr. Evou P.

4.7 Probační a mediační služba ČR:

Zde jsem problematiku konzultovala s Mgr. Markem Netočným, což je zástupce vedoucího střediska pro Probační a mediační službu ČR.

Sídlo: Radlická 2000/3, Praha 5, 150 00

4.8 Městský úřad Prahy 6 – odbor sociálních věcí:

Zde probíhal rozhovor se sociálním kurátorem pro dospělé, s paní Alexandrou Novákovou.

Sídlo: Československé armády 23, Praha 6, 160 52

4.9 Azylový dům sv. Terezie:

Rozhovor probíhal s Mgr. Janem Frankem, v azylovém domě zastává funkci vedoucího projektu vězeňské péče. Dále jsem hovořila o tématu s panem Bc. Jirkou Matajem, který nyní v azylovém domě pracuje na své diplomové práci.

Sídlo: Pernerova 20, Praha 8, 186 00

4.10 Psychiatrická klinika 1. LF a VFN/Centrum adiktologie:

Zde jsem vedla rozhovor s Mgr. Kateřinou Grohmannovou.

Sídlo: Ke Karlovu 11, Praha 2, 120 00

5. Vymezení pojmů:

5.1 Společnost:

„Společnost je skupina jednotlivců, která je charakterizována společnými zájmy a může mít i svou vlastní kulturu a instituce. Členové společnosti mohou pocházet z různých etnických skupin.“ [online] cit. [5.3.2009]. Dostupné z : [http://cs.wikipedia.org/wiki/Spole%C4%8Dnost_\(sociologie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Spole%C4%8Dnost_(sociologie))

5.2 Instituce a organizace:

Tyto dva pojmy spolu úzce souvisejí. Instituce je soubor norem a pravidel udržovaných určitou skupinou jedinců, kteří je uznávají a dodržují. Organizace je projevem instituce. Organizace může představovat ekonomický, či právní útvar.

5.3 Věznice:

Věznice je nápravné zařízení, kam jsou umísťováni jedinci, kterým byl soudním příkazem udělen trest odnětí svobody.

5.4 Vazba:

Vazba je důsledkem a preventivním opatřením v trestním řízení. Trestní řízení je soubor postupů orgánů činných v trestním řízení (Policie ČR, státní zastupitelství, soudy ČR). Vazba slouží k zaopatření obviněného z trestného činu, aby nemohl mařit úřední řízení a důkazy, či se nevyhýbal trestnímu řízení. Vzetí do vazby může udělit pouze soud a vždy musí být proti obviněnému zachována presumpce nevin.

5.5 Výkon trestu odnětí svobody:

Výkon trestu odnětí svobody je nejpřísnějším trestem, který může být udělen. Jedinec je odsouzen k odnětí svobody v trvání stanovené soudem. Tento trest slouží k ochraně společnosti, kdy je jedinec izolován a kdy má dojít k napravení tohoto jedince.

5.6 Normalita:

Sociální skupina vytváří normy a pravidla. Vše toto je spojeno v normativním řádu každé společnosti. Společnost vyžaduje, aby tato pravidla byla dodržována, jinak následují sankce. Toto vysvětluje koncepcie založená na normativním přístupu. Tato koncepcie staví na pojmu sociální normy. Sociální norma je pravidlo, na kterém se prostřednictvím konsenzu dohodla celá společnost. Jedinci, kteří jednají v jejím souladu, jsou považováni za „normální“. Naopak jedinci, kteří normativní řád porušují, jsou stigmatizováni a označeni nálepkou, která je staví na okraj společnosti. Sociální deviace se vyznačuje porušováním norem, nebo podstatnou odchylkou od některé normy.

5.7 Kriminalita a kriminální chování:

Jedinec bývá charakterizován dvěma druhy identity. První identita se nazývá osobní, člověk se sám hodnotí, má o sobě nějaké představy. Toto hodnocení není často

racionální a bohužel ani objektivní. Hodnotnější je charakteristika sociální identity, kterou jedinci určuje společnost. My sami nemůžeme být sobě tím racionálním a pravdomluvným zrcadlem. Často se vidíme lepšími, úspěšnějšími. Zrcadlem našeho já je naše okolí. Toto okolí hodnotí naše chování a jednání. Sociální identita každého z nás je propojena se sociálními rolemi. Může dojít ke konfliktu těchto rolí a mohou vznikat rozpory. Tyto rozpory vedou k deviantnímu chování. Jedinec porušuje normativní řád stanovený společností, je hodnocen a následně je mu přidělena nálepka, tomuto procesu se říká tzv. labeling. Tato nálepka je negativního charakteru, jedinec je vyloučen na okraj společnosti.

Jedinci, kteří páchají trestnou činnost, tuto nálepku časem přijímají a ona se stává se jejich přirozenou rolí.

„Podle Lemerta (1967) osvojení deviantní role vyžaduje:

- 1) poznání, kterými charakteristikami, či chováním je příslušná role definována,*
- 2) osvojení znalostí, dovedností a zkušeností potřebných k jejímu vykonávání*
- 3) motivaci k jejímu vykonávání.“* [Hrčka, M. 2001. *Sociální deviace*. Praha: Slon:71].

Přijetí deviantní identity je možno chápat jako proces přizpůsobování se roli a ulehčení sociální situace pro jedince, kdy už nemusí své chování omlouvat. Tzv. onálepkování je procesem sociální kontroly, kdy sociální agenti hodnotí okolní jedince. Ve fázi, kdy jedinec svou deviantní kariéru přijímá, jedná se o sekundární deviaci. Kriminální chování je charakterizováno jako proces, kdy jedinec porušuje normativní řád. Jeho chování a jednání je mířeno za účelem osobního zisku. Chování je často nezodpovědné, impulzivní. Kriminální chování je vysvětlováno např. koncepcí normativního přístupu. Koncepcí založenou na chování, které porušuje normy, nebo na osoby, které vykazují takové chování. [Hrčka, M. 2001].

Sociální deviace, abychom o ní mohli hovořit, se vymezuje následujícími vlastnostmi:

1. opakovanost (v čase, území)

2. hromadnost (výskyt v populaci)
3. sociální závažnost
4. podobnost příčin [Hrčka, M. 2001]

5.8 Sociální exkluze

Exkluze, čili vyloučení „nepohodlných jedinců“ na okraj společnosti. Tito jedinci nesou nálepkou devianta, outsidera, který nerespektuje společností uznané normy a normativní řád. Společnost, aby fungovala ,potřebuje řád, kterým se řídí. Bez řádu by mohl nastat chaos, čili anomie. Outsideri jsou dle Howarda Beckera, citují: *„V situaci, kdy je dodržování norem vynucováno, je osoba, o které se předpokládá, že je porušila, považována za outsidera, za osobu, které se nedá věřit, že bude žít podle norem, dohodnutých skupinou.* [Munková, G. 2004. *Sociální deviace*. Praha: Univerzita Karlova: 83] Podle Beckera jsou outsideri ty typy jedinců, kteří vytvářejí deviaci tím, že vytvářejí normy, jejichž porušení naplňuje ideu o deviaci. Pak se tyto normy aplikují na chování určitých jedinců a jsou označovány právě za outsidery. [Munková, G. 2004]

Evropská unie definuje sociální exkluzi, citují: *„Tato definice vymezuje sociálně vyloučené jedince „jako obyvatele/občany dané společnosti, kteří z důvodů, které nemají sami pod kontrolou, nemohou participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo a na něž aspirují“* [Burchardt, Le Grand, Piachaud 1999: 229]. [online] cit.[12.5.2009] Dostupné z : <http://dlib.lib.cas.cz/2775/>

Evropská komise vymezuje též práva a povinnosti každého občana. Každý občan má právo na základní životní standard jako je bydlení, nárok na práci, jídlo atd.

Sociální exkluze má za důsledek vysokou deprivaci jedince v různých odvětvích jeho života.

„...deprivanti nejsou lidé nemocní, ani lidé s poruchou osobnosti v lékařském smyslu slova, byť některé příznaky spadající do rámce osobnostních poruch mívají. Deprivanti jsou lidé „medicínsky zdraví“, nicméně emočně a hodnotově oploštělí, jejich poškození se projevuje oploštěním, nebo nepřítomností vyšších úrovní emotivity i vyšších hodnot...“.[Koukolník, F. a Drtinová, J. *Zlo na každý den: Život s deprivanty I*. 2001. Praha: Makropolus:206]

5.9 Resocializace:

Resocializace, čili náprava, se týká jedinců, u kterých se projevuje, či projevovalo deviantní chování, myšleno např. kriminální chování. Tito jedinci se dostávají na okraj společnosti, jsou deprivováni díky svému sociálnímu statusu. Zde je důležitým procesem stigmatizace, kdy jsou jedinci označeni nálepkou. Tato nálepka bývá negativní a jejím následkem je sekundární deviace, kdy si jedinec přirozeně uvědomuje svou přidělenou deviantní roli outsidera a ztotožňuje se s ní. O těchto jedincích se dá říci, že mají narušenou identitu. Resocializace je nástrojem, kdy se společnost snaží stigmatizovaného napravit tak, aby byl schopen se opětovně včlenit do společnosti a tvořit její člunek. Tento proces se využívá např.: v nápravných zařízeních jako je vězení. Pro trestance je zde vytvořena velká škála aktivit, které mohou ve vězení vykonávat. Existují kroužky, které nabízejí sportovní aktivity, právní minimum, terapeutické poradny a jiné služby. Resocializací se zabývají jak vězení, tak i různé jiné státní, či nestátní organizace jako jsou např.: neziskové agentury (Člověk v tísni, Azylové domy, Charita), nebo státní podpora ve formě sociálních kurátorů. Foucault píše ve své knize Dohlížet a trestat o tom, jak by mělo vězení fungovat. Ve své knize říká, že vězení, aby správně fungovalo, musí mít vytvořený řád, který zahrnuje stanovenou dobu, kdy má vězeň pracovat, kdy má čas na volnočasové aktivity, kdy musí chodit spát. Tento režim je nastaven tak, aby jedinci, kteří vykonávají trest, museli dodržovat nějaká pravidla a řád. V našem systému je však problém, že v našich vězeních není dostatek pracovních míst. Jediná věznice, kde je zaměstnáno 90% trestanců, je v Praze na Pankráci. Tato věznice si ponechává jen vězně, kteří jsou méně problematictí a mohou odvádět pracovní aktivitu. Práce je jednou z nejdůležitějších aktivit pro rozvoj resocializace a následného života ve společnosti. Věznice nemají finanční dotace na to, aby si ve svém areálu zřídily dílny pro vězně. Takto na vězně neustále doplácí stát, jelikož si oni na sebe nemají možnost vydělat sami. Tento systém by se měl změnit.

5.10 Postpenitenciární péče

Tento soubor procesů zahrnuje následnou péči o člověka propuštěného z trestu výkonu odnětí svobody. Komplex služeb je velice různorodý, od poradenské činnosti až po vyhledávání zaměstnání a zabezpečení bydlení. Takto vypomáhají různé organizace a instituce prostřednictvím tzv. resocializačních a reintegračních programů.

6. Teoretická východiska:

6.1 Kriminální chování:

Základní podmínkou kriminálního chování je porušování norem, pravidel a zákonů, čili páčání trestné činnosti, a následuje příslušné sankcionování státními orgány. Toto chování musí naplňovat určité charakteristické prvky. Jedinci, kteří úmyslně a vědomě porušují společností daná pravidla, jsou odlišní, tvoří jakousi společnost ve společnosti. Trestnou činnost lze chápat jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností.

Trestný čin je vždycky třeba chápat jako aktuální souhrn vnitřních faktorů a vnějších okolností, v krajních případech může být určující pouze jeden faktor. „*Konkrétní trestný čin je vždycky výsledkem interakce vnitřních faktorů (tj. osobnosti pachatele) a vnějších okolností (tj. situace, v níž k trestnému činu došlo).*“ [online] cit. [9.3.2009]. Dostupné z : http://www.jabok.cuni.cz/knihovna/pub/psychol_2.pdf

6.1.1 Vrozené dispozice/dědičnost

Souhrn všech dědičných informací se nazývá genotyp. Jsou to předpoklady ke vzniku různých vlastností organismu. Genetické vlohy určují míru rizika vzniku psychické odchylky. Jejich konkrétní projev je ve větší, či menší míře závislý na působení vnějšího prostředí. Například při odhalování příčin kriminálního chování vězňů musíme pátrat v jejich minulosti, abychom dokázali odlišit, co je chování vrozené, co naučené. Žádný gen, jehož funkce je nějak změněna, se neprojevuje zcela izolovaně, ale vždy v rámci celého genotypu, respektive organismu jedince žijícího v určitém prostředí. [Vágnerová 1999:24]

6.1.2 Vlivy prostředí

Každé prostředí posiluje, nebo naopak blokuje určitý typ chování. Příslušná zkušenost může vzniknout na bázi podmiňování, ale i napodobováním a identifikací. Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, ho velice ovlivňuje.

Rodina:

Kriminalita rodičů zvyšuje riziko podobného chování potomků, i když není většinou zřejmé, jestli větší vliv byl genetický, nebo vliv sociální, obvykle je to kombinací obou vlivů. Fyzické týrání, či zneužívání dítěte má dopad na jeho změnu v chování. Kvalita rodinného života je pro vývoj dítěte velmi důležitá. „Skutečně je dítě – alespoň do určité míry produktem svého okolí. Se zřetelem na velkou plasticitu člověka jsou mu hluboce vtisknuty vlivy, kterým je v raném dětství vystaveno (to se týká většinou v první řadě rodičů nebo osob, které je nahrazují).“ [Rauchfleisch, U. *Doprovázení a terapie delikventů.*: 25]

„Některé sociální situace dělají z rodičů vlastně prvotní oběti, které nemohou dostatečně zavazovat závazky a povinnosti vůči dětem. Terapeut u delikventů nesmí zahrnout rodiče, jelikož by tak vlastně zahrnoval samotné delikventy. V průběhu vývoje se reální rodiče stávají částí vlastní osobnosti.“ [Rauchfleisch: 27]

Problémy rodin:

- Výrazné ekonomické problémy
- Napjaté vztahy v rodině

[Rauchfleisch: 27]

Škola a vrstevníci:

U recidivistů se už v dětství objevují signály nepřizpůsobivosti a neschopnosti respektovat běžné normy chování. Zpravidla nebývají úspěšní ve škole i jejich rodinné zázemí nemívá potřebnou kvalitu, a tak si jedinci v dětství vybírají kamarády v podobné situaci. Příslušnost v partě, kde se vyskytuje asociální chování, zvyšuje riziko ztotožnění se s rolí a s jejími hodnotami a rozvoje nežádoucích způsobů chování. K prvním kriminálním aktivitám nejčastěji dochází v adolescenci a lze je chápat jako nastartování určité životní dráhy. Stará zkušenost bude ovlivňovat novou, a z toho vyplývá i míra pravděpodobnosti určité životní dráhy.

6.2 Charakteristika delikventů:

Delikventi jsou jedinci, kteří přizpůsobují své jednání aktuálnímu pocitu, či situaci, jednají často impulzivně, bez rozvahy a zodpovědnosti ke svému okolí (často i sami k sobě). Pro svůj blažený pocit páchají trestné činy, které uspokojí jejich potřeby jen na krátkou dobu, jsou tedy nuceni trestnou činností opakovat. U delikventů se velmi často vyskytují tyto vlastnosti:

1. Nezodpovědnost
2. Neschopnost připustit si rizika
3. Orientace na přítomnost
4. Nižší inteligence
5. Lhostejnost k následkům

[Vágnerová 1999:419]

Většina delikventů má podobné charakterové vlastnosti, mezi ně patří hlavně nezodpovědnost, určitá skrytá psychická labilita (nemusí být patrná na první pohled), sklony k exhibicionismu. „Pro většinu delikventů je typické, že dovedou o svém cíli a jeho dosažitelnosti přijatelně logicky uvažovat, ale nejsou schopni si připustit, jaké může mít následky. Zpětná vazba pro ně nemívá potřebnou informační hodnotu, nedovedou se poučit ze zkušenosti (např. s opakovaným uvězněním v důsledku stále stejných trestných činů).“ [online] cit. [9.3.2009]. Dostupné z : http://www.jabok.cuni.cz/knihovna/pub/psychol_2.pdf

6.2.1 Typy pachatelů:

- Pachatel, který se dopustil trestného činu poprvé. Jeho čin se neopakuje. Osobnost tohoto člověka nebývá narušena a za svůj čin se cítí vinen.
- Pachatel, jehož trestná činnost je důsledkem psychické poruchy, duševní nemoci, nebo mentální retardace (1). Do této kategorie patří například neodpovědní psychotici. Tito jedinci nejsou schopni přiměřené orientace

v situaci, neumějí odlišit přijatelné a nepřijatelné chování, mnohdy nedovedou své reakce ovládat.

- Pachatel, který je defektně, respektive nedostatečně socializovaný. Neřídí se obecně platnými normami a nedovede uspokojivě ovládat své chování. Do této kategorie patří lidé s disociální, nebo emočně nestabilní poruchou osobnosti. Patří sem jedinci, kteří v dětství trpěli hyperaktivitou .

Tito lidé respektují jiné sociální normy než ty, které jsou společensky přijatelné. Do této skupiny patří příslušníci jiného etnika, určitých sociálních skupin (mafii, sekt atd.). Patří sem i výchovně zanedbaní a citově deprivovaní jedinci. [Vágnerová 2004: kap:typologie pachatelů]

6.3 Účel trestu odnětí svobody

„Trest nebo také sankce je uvalení nějakého omezení, újmy, ztráty nebo bolesti, jímž oprávněná osoba vymáhá dodržování mravních, společenských nebo právních pravidel daného společenství. Smyslem trestu může být náprava, odstrašení, ochrana společnosti nebo obnovení narušeného řádu.“ [online] cit. [10.2009]. Dostupné z : <http://cs.wikipedia.org/wiki/Trest>

6.3.1 Trest odnětí svobody má dvojí účel:

1. Ochrana společnosti před omezováním práv jiných lidí kriminálním chováním těchto jedinců.
2. Změna chování delikventa a odrazení ho od jeho další kriminální činnosti.

Efektivita trestů a sankcí se výrazně liší u jednotlivých typů jedinců. V případě poprvé trestaného jedince je velká šance na vysokou efektivitu trestu a výsledkem je ponaučení, uvědomění si své chyby a opravdová lítost. V případě recidivistů se jedná už o složitější úkol, jak takového jedince přimět k nápravě. [Vágnerová 1999:421]

6.4 Sociální rozdělení vězňů

Vězňové utvářejí specifickou sociální skupinu, která má svou strukturu a hierarchii rolí. Rozdělení rolí (neformální) zajišťuje organizace, jejímiž normami jsou tvrdost, vynucená vnitřní solidarita a účelové vztahy s personálem. V této skupině se můžeme setkat s různým patologickým chováním, například s vydíráním, příživováním, šikanou, agresí.

Příklad rozdělení rolí ve vězení:

- Role neformálního vůdce, „kinga“, jehož nadřazenost se projevuje tendencí k násilnému ovládnutí svého okolí. Má všechna práva a své spoluvězně využívá v rámci možností daných vězením, aby uspokojil své potřeby. Rozhoduje zde fyzická síla, autorita jedince, vyjadřovací schopnosti i jistá oblíbenost u ostatních vězňů, kteří k němu vzhlížejí.
- Role děsloužícího, „kmeta“, který získal postavení díky době strávené ve vězení. Je zkušený, adaptovaný na prostředí a znalý obran, jež mu zde pomohly přežít. Má respekt.
- Role řadového příslušníka skupiny, jenž má vyhrazená práva a povinnosti. Ty mu neurčuje jen řád věznice, ale i vůdce.
- Role outsidera, „otroka“, který bývá znevýhodněn, je slabý, nezkušený, má nižší intelekt apod. Bývá zotročován vůdcem skupiny. Existuje zvýšené riziko, že se stane terčem šikany celé společnosti. Nikdo se o jeho týrání často nedozví, má strach.

[Vágnerová 1999: 424]

6.5 Vliv vězeňského prostředí:

Vězení jako prostředí si vytváří svá vlastní pravidla, více či méně odlišná od obecně platných norem. Způsoby chování získané na svobodě vyhasínají, nejsou zde potřebné. Přizpůsobování na prostředí věznice ovlivňuje hodnoty, normy i standardy chování každého jedince. Vlivem dlouhodobého pobytu ve věznici může dojít k určité, obvykle jen dočasné, změně některých osobnostních vlastností. Čím déle je jedinec

uvězněn, o to je to hlubší zásah do osobnosti tohoto individua. „Výzkumy dokazují, že po čtyřech letech strávených ve věznici se mění osobnost člověka.“ [České vězeňství.2007/květen.Dostat novou šanci.:20]

O tomto jevu mluví ve své knize Foucault i Goffman. Foucault ve své knize Dohlížet a trestat zmiňuje téma Panoptikon. Jedná se o současné dohlížení a pozorování jedinců uzavřených v tomto zařízení. Panoptikon je založen na principu uspořádání, které je postaveno ve tvaru hvězdice, či půlkruhu, uprostřed je věž. Trestanci nikdy neví jistě, zda je z věže někdo sleduje, či nikoliv. Foucault mluví o panoptikonu, jako o soustavě klecí, které jsou neustále hlídány, nebo alespoň ti, co jsou v těchto klecích umístěni, mají tento pocit. Foucault říká, cituji: „Tolik klecí, tolik malých divadel, kde je každý herec sám, dokonale individualizovaný a neustále viditelný.“ [Foucault, M. 2001:281] Hlavní podstata této totální instituce je nepřetržitý stav viditelnosti, tento stav pak automatizuje moc.

„Z toho plyne hlavní účinek panoptikonu: zavést u vězněného vědomý a nepřetržitý stav viditelnosti, který zajišťuje automatické fungování moci.“[Foucault, M. 2001:282] Nikdo nesmí vědět, že je v daném okamžiku sledován. Tehdy je vyvolán umělý stav, kdy se moc stává absolutní. V této chvíli není podstatné, zda někdo opravdu nyní dohlíží. „Je to důležitý diapozitiv, poněvadž automatizuje a dezindividualizuje moc.“[Foucault, M. 2001:283] V tomto uspořádání moc nepřímo nařizuje role a každému i jeho místo. Tento jev Foucault nazývá kompaktní model disciplinárního dispozitivu. Celá tato formace je postavena na všudypřítomné moci. Vězňové mají neustále pocit, že mohou být v danou chvíli sledováni. Vězni se v tomto zařízení dají pojmenovat jako herci, kteří účinkují ve filmu, který je hrán 24 hodin denně. Neustále jim je podsouvaná myšlenka, že v danou chvíli mohou být sledováni. Mají jistotu toho, jak se mají a nemají chovat. Existuje zde pravidelný řád a rozvrh každého dne. Vězni musí určitou část dne pracovat, mají vymezenou dobu na jídlo. Delikvent zde ztrácí vlastní vůli a oddává se pravidlům žaláře. Stává se figurkou, která je ovládaná vyšší mocí. O podobném tématu hovoří ve své knize Azyly i Goffman. Ten vysvětluje myšlenku totální instituce. Tato teorie je postavena na rozbití bariér různých sfér života (spánek, hra, práce). Všechny aktivity, které vězni vykonávají, vykonávají společně, jak tvrdí Goffman ve své knize Azyly.

„Všechny aktivity jsou provozovány s ostatními za zády a společně.“ [Munková, G. 2004: 78] Dále podmínkou totální instituce je pevné a neměnné rozvržení času a aktivit. Je zde vytvořen vztah mezi klientem a personálem, kdy mezi nimi panuje velmi velká sociální distance. „Jejich role jsou formálně předepsané, existuje velmi silná sociální kontrola.“ [Munková, G. 2004: 78] „Charakteristickým rysem totální instituce je fakt, že jeho obyvatel neví, jaká rozhodnutí byla učiněna ohledně jeho osudu. Je zde neustále přítomná nuda, demoralizace, nedostatek práce.“ [Munková, G. 2004: 78] Toto vše vede k prisonizaci⁴ klienta – k jeho znečitlivění a umrtvení. Bez této části identity není člověk schopen rozhodovat o svém životě ze své vlastní vůle, tento jev je v normálním životě potřeba. Goffman říká, cituji: „Že člověk je v takovéto situaci zneužit, či použit k ohrožení sebe sama a to vede k znečitlivění“. [Goffman, E. . 2003. Praha: Slon: 28]. Následuje izolace bez jakýchkoliv práv. V obou případech je výsledek stejný. Tento jev můžeme nazývat jako problém sociální diskvalifikace. Jedinec je velmi rychle přeměňován tak, aby byl dobře ovladatelný institucí nápravného zařízení. Po propuštění ale nastávají velké problémy. Jedinec se naučil určitým stereotypům, je na ně navyklý a chce se jimi podvědomě řídit dál. Tato absence určitého stereotypu v jedinci vyvolává pocit dezorientace. Trestanec je po propuštění z nápravného vězení dezorientován, nemá žádné jistoty, řád, a také neví, co má dále dělat a jak se má zachovat. Toto za dobu, kterou trávil ve vězení ,potlačil a zapomněl a nyní vyhledává to, co se naučil a na co je zvyklý z nápravného zařízení.

6.6 Propuštění – svoboda ,či past?

Zdálo by se, že svoboda, která přijde po propuštění z věznice, bude uvolňující a toužebně vysněná. Jedinec, který opustí brány věznice, má v lepším případě někoho, kdo na něj venku čeká a kdo mu může pomoci. (např.: rodinu, přítelkyni). V horším případě (to se většinou stává propuštěným po delším trestu) nečeká nikdo. Myslím si, že pocit, který tento člověk zažívá, je zřejmě nepopsatelný. Myšlenka, že je člověk konečně volný, se mísí s myšlenkou: „**Co dál?, Kam jít?**“ Nastávají obavy a strach. Ve věznici získá člověk po určité době jistoty, mezi které patří např.: strava, nocleh a hlavně řád. Řád, který je nepříjemný, ale řád, který se stává po dobu pobytu ve vězení náplní jeho života. Tento jev popisuje ve své knize Merton, nazývá ho teorií ritualismu. Je to proces

⁴ Během pobytu ve vězení probíhá proces, který se nazývá v odborných příručkách prizonizace“. Jde o působení prostředí a vztahů na jedince, který se ocitl za mřížemi. „prizonizace“. Jde o působení prostředí a vztahů na jedince, který se ocitl za mřížemi.

vysoké adaptace, kdy člověk sleví ze svých kulturních cílů. Tyto jistoty jedinec po propuštění ztrácí a ocitá se v neznámu. Vše se změnilo – tramvaje, dům, ve kterém se narodil, i obchod za rohem, který již neexistuje. K prvním nepříjemnostem dále dochází, když si dotyčný uvědomí, jak na něj pohlížejí ostatní. Společnost ráda kritizuje, takovýmto jedincům často okolí připisuje určitou nálepku. V tomto případě nálepku, která jedinci na sebevědomí nepřidá. Propuštění lidé trpí stigmatem, pocitem, že každý na nich poznává, odkud přicházejí. Jsou dezorientovaní v čase i v prostoru, mají rozpadlé rodinné zázemí – pokud kdy bylo. Řečeno slovy našich klientů: „*Tolik se toho změnilo, moc špatně se orientuji. Nevyznám se v těchto papírech, co po mně na úřadech chtějí.*“ „*Člověk se těší, až bude venku, a pak přichází jeden šok za druhým. Rodina se prý těší. Houby se těší. Vrátil jsem se a v mojí posteli spí jiný chlap.*“ [České vězeňství.2007/1. *Dostat novou šanci.*:20].

6.7 Recidiva:

„*Recidiva (z lat. recidivus, opakující se) označuje, že člověk (recidivista) opakovaně upadl do nějaké nežádoucí situace, typicky do nemoci, závislosti, nebo zločinu. Zkušenost ukazuje, že tyto situace se častěji vyskytují u lidí, kteří je už zažili, že se tedy opakují. Lidé, kteří jimi už prošli, představují tedy rizikové skupiny, vyžadující zvláštní péči.*“ [online] cit. [14.3.2009]. Dostupné z : <http://cs.wikipedia.org/wiki/Recidiva>

Recidiva u pachatelů trestných činů je dvojitá. Jsou dva typy recidivistů, jeden se vyznačuje tím, že po propuštění může jedince dosáhnout jiný trestný čin, který spáchal již v „dávné době“ před umístěním do věznice. Zde existuje možnost, že tento člověk došel k nápravě a chtěl začít žít nový život. Jeho minulost ho ale dohání a dochází k recidivě, která nenaplnuje čistě své parametry. Druhý typ recidivisty je člověk, který po propuštění páchá opětovně trestnou činnost. Za následkem opětovné trestné činnosti stojí narušená osobnost jedince, či špatná následná pomoc po propuštění, kterou by měla zajišťovat společnost. Společnost by se měla zamyslet, zda není investice do podpory těchto lidí více prospěšná než následná recidiva pachatele, která může být spojená s nedostatečným zásahem společnosti. K této problematice si myslím, je možné ocitovat paní Chalupovou, která psala úryvek do časopisu České vězeňství, cituji: „*Já bych měla výhrady proti tomu, že recidiva je problém pachatele. Není to problém pachatele, je to problém společnosti, která si s ním neví rady...*“ [České vězeňství.1996/1.*Jakou šanci*

mají propuštění vězni...:9] Faktem zůstává, že za svůj život jsou zodpovědni oni sami. „Každý člověk může v životě pochybit, „uklouznout“, neměl by však být kvůli tomu do konce života zatracen. Šanci by měl dostat každý, kdo chce změnit svůj dosavadní způsob života, jsou přesvědčeni představitelé občanského sdružení WHITE LIGHT I.“ [České vězeňství.2007/květen.Dostat novou šanci.:23]

6.7.1 Programy, které mají za účel integrovat vyčleněné jedince zpět do společnosti

Tyto programy se snaží zabránit možnému vyloučení jedinců, kteří jsou propuštěni z vězení. Je velké množství těchto programů, jen některé z nich se dají považovat za účelné. Tito jedinci se po propuštění ocitají ve světě, který se změnil, kde se cítí dezorientovaní a tím pádem potřebují pomoci. Různé instituce zajišťují různorodou pomoc. Pomoc se skládá z velkého množství úkonů.⁵

Pomoc, která je těmto lidem nabízena:

- Jednorázová finanční pomoc (1000Kč)
- Poradenství (finance, právo, dluhy, exekuce)
- Výpomoc při shánění zaměstnání
- Pokus o obnovení vztahů v rodině
- Zajištění ubytování
- Pomoc při vyřizování různých záležitostí na úřadech
- Terapie

Jak vidíme, pomoc je opravdu zajišťována v mnoha oblastech, které jsou potřebné pro základní uspokojení potřeb a vytvoření osobního sociálního prostředí. Nyní by

⁵ Instituce, které zprostředkovávají tyto služby: Městský úřad – odbor sociálních věcí (sociální kurátor), věznice, neziskové organizace.

mohla přijít logická otázka, proč tedy tyto programy nejsou účinné tak, jak bychom si představovali?

Jeden můj respondent se k tématice pomoci při výstupu vyjádřil takto, cituji:
M.B.: „*U kurátora se po propuštění pouze přihlásíš. Dá Ti 1000 Korun a víc s Tebou nespolupracuje. Práci Ti pomáhá najít pracák, ale vzhledem k tr.rejstříku⁶, je pomoc pracáku dost omezená.*“.

Projekty, které se zabývají/ly těmito programy:

Projekt Šance

White Light I. (Bílé světlo)

Šance 06

Šance2

ZZZ (Zastav se, zamysli se, změň se)

Nová příležitost

Projekty jsou financovány státem, či ESF (Evropský sociální fond), formou dotací.

7. Rozhovory s vězni, propuštěnými a s organizacemi, které se jim snaží pomáhat

Na začátku bych chtěla uvést, že rozhovory s vězni, či s propuštěnými po výkonu trestu odnětí svobody jsou velice zajímavé. Při rozhovoru s nimi jsem si ani někdy neuvědomovala, že mluvím s lidmi, kteří někdy páchali trestnou činnost. Jsou to vlastně normální lidé, kteří prožívají podobné strasti a problémy jako my ostatní. Já, jako tazatel, jsem měla výhodu, že jsem tyto lidi znala již dříve, někteří z nich byli i mými kamarády. O to bylo snazší s nimi hovořit o detailech jejich života a dětství. Dětství je pro tuto tematiku velmi důležitá etapa jejich života. Kriminalita je velice často doprovázena drogami, či alkoholem. K drogám se tito lidé dostávají v mladém věku, kdy většinou před něčím utíkají. Dostávají se do part, kde jsou děti podobného osudu, s podobnými problémy. Takto si vynahrazují například nedostatečně fungující rodinu.

Tato parta jim ukazuje životní směr, děti se v tomto společenství utvrzují o svých představách a o svém jednání. Jelikož nejsou dospělí, neuvědomují si následky, které je mohou dostihnout.

7.1 Vězni, propuštění:

7.1.1 Přepřacovaný rozhovor s Martinem Č. (35 let):

Tento člověk je velice složitá osobnost. Je to člověk velmi inteligentní a velice zručný, ale též je velice citlivý, až psychicky labilní. Pochází z rodiny, kde matka je učitelkou na základní škole. Z doslechu vím, že je to paní, která vždy na škole působila jako autorita. Tento fakt uvádím z důvodu, abych tuto osobu přiblížila. V Martinově životě jeho matka i otec sehráli velmi důležitou roli, teď tím nemyslím roli přímo rodičovskou. Otec byl dlouhá léta řidičem nákladního auta a měl velmi blízký vztah k automobilům a motocyklům. Matka „učitelování“ nebrala pouze jako zaměstnání, ale dalo by se říci jako poslání, koníčka. Ve škole trávila mnoho času a domů přicházela v pozdních hodinách. Martinovi rodiče dlouho nemohli mít děti, Martin byl jejich prvorozené, velmi vytoužené dítě. Jeho otec je velmi citlivý muž, po kterém Martin zdědil svou zručnost a šikovnost. Otec s ním a s jeho bratrem (bratr je o dva roky mladší, není tak šikovný a zručný) trávil hodně času, z práce chodil dříve, aby se jim mohl věnovat. Martina učil spravovat auta, jezdit na motorce. Otec v něm viděl, dle mého názoru, sebe. Honza, jeho mladší bratr, takové „nadání“ neměl. Martin si velmi zvykal na pozornost svého otce. Po základní škole Martin začal studovat na odborném učilišti, obor letecký mechanik, na letišti Ruzyně. Tuto školu již ale nedodělal a skončil ve druhém ročníku studia.

Po nedokončeném studiu našel zálibu ve spravování aut, v této době si vydělal na svůj věk mnoho peněz. Peníze a zábava se mu líbily, s tím přicházeli i noví „kamarádi“. Přes tyto kamarády poznal novou partu, kde se objevovaly drogy. Martin po čase začal dogy brát též a s tím začala jeho kriminální část života. V této partě byli kluci, kteří si obstarávali peníze různým způsobem, měli drahá (v té době) auta a Martin jim je za peníze, či drogy opravoval. On sám říká, cituji: „*Chtěl jsem mít taky tak hezký auto*“. Záviděl jim auta, peníze a ten báječný život plný nic nedělání, mladých žen a úspěchu. Touha po stejném životě ho svedla na špatnou cestu, opatřil si též krásné

⁶ tr. rejstřík = zkratka pro trestní rejstřík

auto. Auto ale nezaplátil, ani nezdědil, ale auto odcizil. V tomto případě trestné činnosti byl u soudu odsouzen k podmíněčnému trestu odnětí svobody. Tež v této době poznal přítelkyni, posléze družku a matku jeho dvou dětí. Oba fetovali a pohybovali se ve špatné společnosti, ona byla prostitutkou, on spravoval auta a dále se dostával do horší a horší společnosti. Poznal i to společenství lidí, kterému se říká mafie. V tomto případě si již začal uvědomovat, že tento život plný strachu již žít nechce. Jeho přítelkyně od něj odešla (v této době bylo narozeno pouze jen jedno dítě, syn M.) kvůli jinému muži. Tyto dočasné rozchody byly v jejich vztahu „normální“. Jednou se takto vrátila a to již opětovně byla v jiném stavu. Tehdy si Martin naivně myslel, že dítě by mohlo být jeho, a tak ji přijal zpět. Po přibližně dvou letech se rozešli definitivně, děti si rozdělili. Jeho bývalá přítelkyně si po nějaké době našla nového partnera, se kterým dosud žije. Syna, kterého měl Martin u sebe, navštěvovala sporadicky. Dceru Martinovi jeho bývalá přítelkyně půjčovala jednou za 14 dní, tak jak bylo dohodnuto. Nějakou dobu po rozchodu Martin svou bývalou přítelkyni stále miloval, začal více pít. Jednou v restauraci, kam velice rád chodil, se jedna žena dopustila nevhodných poznámek na jeho bývalou přítelkyni. Martin v žáru smutku a opilosti ženu uhodil. Tato žena podala trestní oznámení a Martin byl po nějaké době (soud se protahoval velice dlouho) odsouzen k nepodmínečnému trestu odnětí svobody v trvání osmi měsíců. Trest si vykonal, z vězení byl propuštěn v poloviční sazbě (po 5 měsících) trestu s tím, že mu byla opětovně udělena podmínka v trvání po dobu tří let, v případě porušení podmínky, či spáchání jiné trestné činnosti by následovaly 3 měsíce, které by musel znovu vykonat ve vězení. Rok před tím ,než ho umístili do vězení, si našel novou přítelkyni J., která s ním zůstala i po dobu jeho trestu ve vězení a snažila se ho před výkonem i po výkonu trestu zařadit opětovně do společnosti. O vztahu s novou přítelkyní, který trval tři roky, mluví velmi hezky. Sám říká, cituji: „*Až teď mi dochází, co tím myslela*“. Tím chtěl říci, že po celou dobu vztahu s novou přítelkyní se nechoval zodpovědně, pil a ani k ní se nechoval podle jeho, ani jejích představ. Za dobu, co se rozešli, on opětovně začal hodně pít a k tomu bohužel patřilo i výtržnictví, byl mu odebrán řidičský průkaz, byl odsouzen k podmíněčnému trestu odnětí svobody za jízdu v opilosti. Nyní se zotavuje z těžkého úrazu, kdy ho opilého zmlátili dva chlapíci. On si nic nepamatuje, jeho hlavní myšlenka je nyní, cituji: „*Už nikdy nebudu pít, po tom, co mi řekli doktoři, že sem se prý podruhé narodil. Do té koule jsem fakt dostal, myslím, že mě to už fakt probralo.*“

Dále v rozhovorech jsem se dozvěděla, že po rozchodu s bývalou přítelkyní (matkou jeho dětí) se Martin nebyl schopen postarat o svého syna M. Martin začal hodně pít a stal se závislý na alkoholu. Výchovu převzali jeho rodiče, se kterými též bydlel. (U rodičů žil i se svou přítelkyní a dětmi.) Po té, co jsem mluvila i s jeho rodiči, jsme se shodli, že hodně pil. Velmi vážnými důvody bylo několik faktorů, zejména to, že po nějaké době zjistil, že není otcem své dcery, že svou dceru přestal úplně vídat (bývalá přítelkyně přerušila kontakt i mezi dětmi). Dokonce se snažila o umístění svého syna, o kterého se nestará, do dětského domova. Dále na Martina velice působil fakt, že jeho otec nyní projevuje vyšší náklonnost k svému vnukovi. Martin též zůstal v určitém smyslu dítě, chtěl si se svým otcem i nadále hrát. To už nebylo možné, jeho otec cca před 10ti lety prodělal vážnou operaci, je po rakovině.

Nemoc jeho otce působila na Martina jako úhlavní nepřítel, při hádkách s otcem byl na něj často sprostý. Jeho otec si myslí, že je Martin naštvaný na jeho nemoc. Dalším faktorem je jeho bývalá přítelkyně (matka jeho dítěte), která mu podle jeho slov, cituji: *„Vzala sebevědomí a úctu k sobě samé, byla to děvka, která neměla srdce, byla jak studený čumák.“* Martin je velmi citlivý, zakomplexovaný, psychicky labilní člověk. Tyto vlastnosti se většinou projevovaly až po požití alkoholu, jinak tento člověk působí velice vesele, spokojeně, rád baví lidi. Nyní Martin tvrdí, cituji: *„Chci začít znovu, chci podnikat a chci něco dokázat, zahodil jsem velkou část svého života.“* Se svou bývalou přítelkyní J. se nyní již po určitou dobu schází jako kamarád. Udržují spolu vztah, on tvrdí, cituji: *„Je to člověk, který mi dlouho ukazoval a směřoval mě tam, kde jsem teď. Je to člověk, který ve mně neztrácel naději a držel mi palce, že to jednou vyjde. Je to člověk, který mi vždy pomohl, a já jí to chci vrátit, vím, že jsem se nechoval dobře a chci to napravit. Rád bych s ní začal znovu, ale to ukáže čas.“*

Rozhovor jsem prováděla i s jeho bývalou přítelkyní, názory jsou trochu odlišné, cituji: *„Pro mě je to člověk, kterého jsem hodně milovala, je to člověk, který pro mě bude vždy hodně znamenat, chci s ním být v kontaktu, ale už nechci být jeho přítelkyní, či partnerkou.“*

Tato ilustrace rozhovorů se v případě respondenta Martina Č. opírá o rozhovory s jeho rodiči, synem, bývalou přítelkyní J.

7.1.2 Přepřacovaný rozhovor s Filipem L.(?):

Filip L. je člověk, kterého jsem poznala přes Martina Č. Měla jsme možnost s ním trávit nějaký čas a uskutečnit s ním několik rozhovorů. S tímto respondentem bylo o poznání složitější proniknout do jeho soukromí. Mé rozhovory s ním byly velmi nestandardního charakteru. Rozhovory jsem vedla na různá témata a spíše jsem čekala, kdy on sám něco o sobě poví. Čekání bylo úspěšné. Budu se Vám teď snažit převyprávět jeho příběh, který mi „stihl říci“ (znám ho cca 3 roky, mezitím je již během naší známosti podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody). Tento jedinec je velice společenský, egocentrický, zkušený životem, troufala bych si též říci, že má velmi vysoké IQ. Filip jako dítě byl umístěn do dětského domova, důvod, proč se o něj rodiče nemohli postarat, neznám, ale úmrtím to jistě nebylo, to vím. Dětský domov byl pro něj náhradou rodiny, bylo to prostředí, kde fungovala určitá pravidla. To, že neměl rodiče, musím říci, bylo poznat. Nevím, zda to bylo dáno tím, že neměl rodinu, či tím, v jaké společnosti se pohyboval, byl vlastně „dítětem ulice“.

Po dětském domově následoval diagnostický ústav. Tento jedinec za svůj dosavadní život „odseděl“ po vězeních dohromady několik let. Filip je označován jako recidivista, tento člověk se specializuje na krádeže automobilů a motocyklů. Dále tyto krádeže jsou spojené se závislostí na drogách. Nyní je opět umístěn v nápravném zařízení na Bytůzu u Příbrami, toto vězení je vybudováno z bývalých dolů. S Filipem jsem vedla rozhovor na téma, proč nezkusí začít žít znovu. Na tuto otázku mi odpověděl, cituji: *„Nevim, co bych jiného dělal, každý za nějaký čas přijde na to, že jsem seděl a každý normální člověk se se mnou nikdy pak nebude bavit.“*

7.1.3 Přepřacovaný rozhovor s Jakubem K.(25):

Jakub K. je přítelem mé nejlepší kamarádky M. S přestávkami spolu chodí již sedm let. Nyní spolu bydlí v bytě s jeho matkou Š. Jakubovi rodiče se rozvedli a Jakub zůstal pouze s matkou, s kterou má velmi úzký vztah. Moje kamarádka M., při příležitosti, kdy spolu s Jakubem zkusili poprvé bydlet sami, prohlásila, cituji: *„Nevim, jak to Š. řekneme, že se stěhujeme. To bude zase breku, bez Jakoubka se tam zblázní“*. Jakub má nedostudované učiliště, nyní pracuje jako VIP řidič (odvoz a rozvoz VIP klientů z letiště). Jakub má též zkušenosti s drogami, fetoval cca dva roky. Jeho trestná činnost se ale tentokrát neváže na drogy. Tento jedinec je velmi společenský, má rád

zábavu a adrenalin. Rád jezdí rychle v autě. Jízda v autě mu byla též právě osudnou. Jakub neměl hodně let řidičský průkaz a jezdil bez něj. Policisté tento fakt zjistili a Jakub byl odsouzen k podmíněnému trestu zákazu řízení. Tuto podmínku opětovně porušil a byl nepodmíněně odsouzen ke čtyřem měsícům ve věznici Jiřice. Trest si odpykal a nyní po dvou letech je proti němu opětovně zahájeno trestní řízení, opětovně kvůli jízdě autem bez řidičského oprávnění.....

7.1.4 Přepřacovaný rozhovor s Tomášem H.(33):

Tomáš je několikrát trestaný recidivista. Jeho trestnou činnost opětovně doprovázela drogová kariéra. Vyrůstal v rodině s mladším bratrem (25). Jeho otec je alkoholik a matka je již několik let v invalidním důchodě (roztroušená skleróza). S otcem nevycházeli dobře již dříve, nyní nejsou v kontaktu vůbec. Tomáš se vždy snažil rodině pomoci, platil např. většinu nájmu. Když ho propustili poprvé z vězení, kde si odpykával trest, vrátil se k rodičům do bytu. Našel si přítelkyni a takto bydleli společně v jedné z nejhezčích lokalit v Praze. Tomáš je několik let závislý na pervitinu. Několikrát přestal brát drogy, ale vždy se k tomu vrátil. V době, kdy Tomáš bere drogy, se z tohoto jedince stává nezodpovědný lhář a zloděj. Přes drogy se pokaždé zapojil do party, kde jsou trestné činy „na denním pořádku“. V tomto období vždy Tomáš pobývá na ubytovnách, jednou i přiznal, cituji: *„Ted' sem na ubytovně, protože nám na tom skvotu přestalo fungovat topení.“* Tomáš spolu s jeho novou přítelkyní bydleli v jednom polorozbořeném domě uprostřed bývalého zahradnictví. Jeho trestnou činností jsou krádeže v bytech, vykrádání aut, různé drobné podvody. Za sebou má dvakrát výkon trestu odnětí svobody, celkem cca 2,5 roku. (naposledy ho propustili před rokem). V období, kdy byl podruhé propuštěn, bylo jeho odhodlání začít žít znovu, přítelkyně M. ho neopustila, i přestože byl ve vězení. Nyní bohužel opět čeká na nástup do vězení v trvání 39 měsíců. Nyní je s jinou přítelkyní, která stejně jako on, bere drogy. Výkonu trestu se zatím vyhýbá, je po něm vyhlášeno celostátní pátrání. Poslední trest si opravdu vyčítá, byl odsouzen za ublížení na zdraví. V jedné restauraci se odehrálo toto, cituji: *„Sme tam byli s M. (jeho přítelkyně, ne nynější) a zrovna, že už zaplatíme a v tom se do M. začal ten debil navážet. Tak jsem se jí zastal, začali sme se hádat. No a von mě tak vytočil, že jsem mu jednu natáh. Frajer mě udal a já s mojí minulostí si to pudu odsedět.“* Tomáš říká, že toto by udělal pokaždé. Tomáš je člověk, který má strach z citů. S otcem nevycházeli, matka je dlouhodobě nemocná.

7.1.5 Přepřacovaný rozhovor s Martinem B. (33):

Tento respondent je opětovně několikrát trestaný recidivista. Jeho „specializací“ jsou drobné krádeže, krádeže aut, držení omamných látek a jedů. Jeho trestná činnost je opětovně spojena se závislostí na drogách. Sám se o své trestné činnosti vyjadřuje takto: „*S trestnou činností jsem začal asi vzhledem k závislosti na heroinu a pro nedostatek peněz na něj. Postupně jsem se pak dopouštěl větších a větších deliktů. Skončil jsem na několik měsíců ve vazbě, ale za nepříliš závažnou trestnou činnost.*“ (tuto citaci jsem převzala z korespondence mezi mnou a Martinem, opětovně je nyní ve vězení).

Martin vyrůstal v rodině, kde otec byl alkoholikem. Matka i otec pracovali v zoologické zahradě, tam i po té pracoval Martin. Martin po základní škole dokončil učební obor zámečnick. Martin říká, cituji: „*Dětství jsem měl hezký. Rodiče se rozvedli, když mi bylo asi 12 let, a to kvůli alkoholismu z tátovy strany. Nemyslím si, že by mě to nějak zasáhlo. 3kolu jsem flákal (základku), ale vyučil jsem se. Kamarádů jsem měl dostatek.*“ (tuto citaci jsme použila z korespondence, kterou jsem s Martinem vedla, jelikož je nyní opět ve vězení).

Po propuštění z vazby (1.trest, vazba-než se projednalo odsouzení, měl vlastně trest vykonán) již ve vazbě Martin nastoupil přes kamaráda na auto-vrakoviště. Cituji Martina: „*Po propuštění jsem pracoval na auto-vrakovišti a začal se dopouštět krádeží aut. To nejen pro výdělek, ale aby bylo čím financovat drogy, ale zřejmě taky, že auta mám rád, krást je, je jakýsi koníček a svědomí tou dobou už člověka neodradí. Skončil jsem ve vazbě. Po roce mě propustili*“ (tuto citaci jsem převzala z korespondence mezi mnou a Martinem, opětovně je nyní ve vězení).

V této době, kdy pracoval na auto-vrakovišti, začal se závislostí na pervitinu, pervitin se opětovně řadí do tvrdých drog, ale je stále řazen na lepší příčku než heroin. Po propuštění (2.trest, vazba) vedl Martin několik měsíců řádný života, našel si práci jako zámečnick. Život mu ale připadal nudný. Později se opětovně vše opakovalo – nízký výdělek, nedostatek peněz, drogy, krádeže aut a ukončení pracovního poměru.

Martinovi jsme též položila otázku, kdy jsem se ptala na to, **kdo a jakým způsobem se mu snažil pomoci?** (Myslím tím organizace, které se touto pomocí zabývají). Martin odpověděl, cituji: „*U kurátora se po propuštění pouze přihlásíš. Dá ti*

1000 Kč a víc s Tebou nespolupracuje. Práci Ti pomáhá najít pracák, ale vzhledem k tr. rejstříku, je pomoc pracáku dost omezená. Ve věznici probíhají různé aktivity a programy, ale to k ničemu není.“ (korespondence). S tímto respondentem jsem též hovořila o jeho budoucnosti. Říkal, cituji: „Po propuštění chci pracovat a ven jdu s předsevzetím, že povedu řádný život.“

Martin působí při kontaktu velice plaše, zdrženlivě. Je to jedinec, který má paradoxně velmi vlídné srdce a má dobrý charakter. Tím myslím, že se řídí základními morálními hodnotami. (pokud není pod drogami).

7.2 Organizace:

Odbor sociálních věcí, Městská část Praha 6, Úřad městské části, Československé armády 23/ 160 52, Praha 6

7.2.1 Rozhovor se sociální kurátorkou pro dospělé, paní Alexandrou Novákovou. Z rozhovoru jsem se dozvěděla tato fakta:

Funkce sociálního kurátora:

- Kurátor kontaktuje do věznice každého vězně, který spadá do jeho regionu, napíše mu dopis, který tohoto jedince informuje o jeho existenci a o následných možných službách. Na základě dopisu od kurátora je čistě na klientovi, zda naváže spolupráci, či ne. Paní Nováková mi řekla, cituji: „Většina klientů si přijde pouze pro sociální službu v podobě 1000 Kč jako začáteční výpomoc.“ Na tuto částku mají nárok 4x do roka, myslí se tím v případě, že jedinec je 4x potrestán výkonem trestu odnětí svobody a též je vždy v tom jednom roce počtvrté i propuštěn. (tzn., že může být 4x odsouzen k odnětí svobody a 4x též propuštěn, např. vždy po třech měsících).
- Při následném navázání kontaktu kurátor může pomoci v následujících odvětvích životní dráhy:
 1. poradenství a „terapie“, která se týká opětovného navázání kontaktu s rodinou, či zlepšení vztahů v rodině
 2. pomoc při shánění ubytování a zaměstnání.

Od paní Novákové jsem se dozvěděla, že se cítí jako psycholog. Často poslouchá životní příběhy lidí a snaží se jim pomoci. Ona sama říká, že toto zaměstnání je jakýmsi posláním, ne povoláním. Člověk zde musí umět naslouchat a odpoutat se od společenských dogmat. Ona sama říká, že ať tito lidé udělali cokoliv, měla by se jim dát šance, aby svůj dosavadní život změnili. Tento život ale nelze změnit bez pomoci někoho dalšího. Hodně klientů nemá v tyto služby kurátora důvěru. Paní Nováková říká, že získání důvěry je pro tuto práci nejdůležitější. Klient se nesmí cítit diskriminován, zesměšňován, musí být projevena oboustranná důvěra. Kurátor spolupracuje s úřadem práce, má možnost s klientem na úřad práce docházet a i se za něj zaručit. Samozřejmě si musí být jist, že klient o zaměstnání opravdu stojí. Sociální kurátor se též zabývá otázkou dluhů klienta, poradí mu, jak si obstarat splátkové kalendáře na jednotlivé dluhy. Sociální kurátor je tzv. patronem, či oporou a dalo by se i říci zástupcem v životě, který je pro klienta tabu.

Sociální kurátor z klienta musí cítit, že klient chce něco sám změnit, musí mít motivaci, mladí jedinci musí dozrát a pochopit, že nezodpovědnost a určitá marnivost jsou špatné a v neposlední řadě se musí vzdát své závislosti na drogách. I v tomto případě, co se týká drog, je schopen sociální kurátor poradit.

Paní Novákové jsem se ptala, jaké jsou hlavní důvody pro páchání trestné činnosti? Paní Nováková odpovídá, cituji: „*Jsem přesvědčena, že hlavní příčinou je fakt, že rodina nevytvářela dobré zázemí.*“ Příčinou v rodině může být nějaký patologický jev, finanční stránka rodiny (slabší sociální vrstva, či naopak), rodiče se dětem nevěnují ,nebo na děti mají nepřiměřené nároky. Tyto neduhy způsobují úteky z domova, následně drogovou závislost. Dalším faktorem je samozřejmě podle paní Novákové stoupající agrese u lidí.

Spolupráce s klienty se rozděluje na dlouhodobou a krátkodobou. Za jeden rok se přihlásí ke kurátorovi cca 100 klientů.

Paní Nováková bere toto zaměstnání opravdu jako posláním, vyprávěla i příběhy klientů (samozřejmě anonymně). Jeden příběh je opravdu až dojemný. Jistý klient XY (30 let), byl 2x trestaný za krádeže aut. Odseděl si několik let, byl závislý na drogách (pervitin). Tento klient se po druhém propuštění ohlásil u paní Novákové a začal spolupracovat. Paní Nováková mu doporučila léčbu ve středisku pro léčbu závislostí,

Sananym. Léčbu absolvoval úspěšně. V době léčby s klientem spolupracovala, sehnali bydlení, zaměstnání. Prostřednictvím sezení společně s rodinou XY opět navázal kontakt. S tímto klientem sama paní Nováková říká, spolupráce asi nikdy neskončí. Sama říká, cituji: *„To je odměna za to, o co se snažím. I když je to jeden z mála. Před dvěma lety mi přišel představit novou přítelkyni, dnes je ženatý a má dítě. Dosud se mi ozývá, občas mě i přijde navštívit. Nejhezčí bylo, když sem za mnou přišel a pozval mě na svou svatbu.“* Po tomto příběhu následovala otázka, zeptala jsem se: *„Myslíte si, že se tento váš klient změnil navždy, či je tu neustále nějaké riziko recidivy?“*. Paní Nováková odpověděla, že vždy je tu alespoň malé riziko, cituji: *„Tito lidi jsou velmi náchylní k propadu na dno, když se jim něco nedaří.“* První neúspěchy jsou pro ně více stresující než pro jiné jedince, kteří žijí normálním životem. Jedinci, kteří jsou propuštěni z vězení jsou více sledováni a hodnoceni. O to větší stres na ně působí.

7.2.2 Rozhovor s psychologkou ve VV XY

Psycholog je vyškolený a vystudovaný poradce, který provádí jak individuální, tak skupinové terapie. Psycholog ve vězení je velmi důležitou osobou, při příchodu nového vězně psycholog stanovuje jeho profil a na základě jeho úsudku se s vězněm nakládá. Pí. XY odpověděla na otázku: *„Proč si toto povolání (psycholog ve vězení) vybrala?“*, cituji: *„Je to svým způsobem specifická práce. Jsem tu spokojena. Má to svoje výhody. Není to tu tak vyčerpávající jako práce klinického psychologa. Já si tu jednoduše odpočinu, není to tu náročný.“*

Psycholog má ve své náplni práce vytvořit profil určitého jedince, aby se s ním dále dalo pracovat. U nového vězně se vždy musí rozlišit např. závislost na drogách, různé druhy psychických poruch, odhadnout sebevražedné sklony, agrese. Zjednodušeně řečeno analyzovat osobnost jedince, odhalit možné defekty, které by pak ztěžovaly práci s tímto člověkem.

Paní XY mi sdělila, že nový vězeň se velmi rychle přizpůsobí prostředí ve vězení, samozřejmě u každého je to jiná doba, ale zpravidla je to několik dní po nástupu do vězení. Je to také dáno tím, že jedinci nic jiného nezbývá, musí přijmout pravidla vězení a nový řád, jinak by ve vězení nemohl dále fungovat. Čím delší je trest/pobyt ve vězení, tím pravděpodobnější je stav prisonizace. Působením prostředí na jedince člověk pomalu ztrácí vlastní já a transformuje se do role, kdy je o něj postaráno, on pouze

poslouchá nějaký stanovený řád, ví, co a kdy přesně má dělat. Problém prisonizace nastává v momentě, kdy je vězeň propuštěn na svobodu, většinou je dezorientovaný a neví, co má sám bez řádu a systému dělat. Terapie s psychologem jsou pak postaveny na základě rozhovorů, kdy by si jedinec měl uvědomovat svoji vinu, ale ne pouze navenek, ale vnitřně. Sezení s psychologem nejsou nijak omezená. Paní psycholožka říká, cituji: „*Můžou za mnou přijít kdykoliv, jsem hned na patře v kanceláři. Oni chodí, protože si se mnou můžou popovídat o normálních věcech. Jsem pro ně normální.*“

V této věznici existuje vysoký počet resocializačních programů. Tyto programy sestavuje tým lidí složený z psychologa, výchovného pedagoga, sociálních pracovníků. Tyto programy jsou povinné pro každého, respektive každý vězeň musí navštěvovat alespoň dvě aktivity. Mladiství do 26ti let mají některé programy povinné, jelikož je na ně kladena vyšší prevence proti recidivě. Mladiství často svůj čin spáchali z mladické nerozváženosti a neměli by za to pykat celý život. Těmto jedincům bychom měli pomáhat, aby se nerozrůstalo množství recidivistů, ba aby jich naopak ubývalo. Tyto aktivity, které jsou obsaženy v resocializačním programu, mají rozvíjet osobnost člověka, jeho motivaci, zaplní to volný čas a i na druhou stranu mohou za tyto aktivity být pozitivně hodnoceny např. v hodnocení jedince, které se podává při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Mezi tyto programy patří: výuka jazyků, právní minimum, PC kurz, přírodopis a zeměpis, základy vaření a domácích prací, dále sem patří kurzy speciálně výchovné (poradna, terapie, meditace, psychosociální skupina, návštěva psychologa, sebepoznávací skupina), dále posilovna, výtvarný kurz, keramická dílna, ale patří sem i kurzy, které slouží k lepšímu překonání pozdější bariéry mezi vězením a „světem venku“. Paní psycholožka uvádí jako řešení této situace lepší prevenci mladistvých.

7.2.3 Rozhovor s Mgr. Kateřinou Grohmannovou (centrum adiktologie, Psychiatrická klinika 1.LF a VFN)

Téma našeho rozhovoru s Mgr. Grohmannovou bylo, jak zlepšit vězeňský systém a jak zabránit recidivě pachatelů. Obě jsme se shodly, že systém je nedokonalý. Má spoustu chyb, které by se měly odstranit, či zlepšit. Mgr. Grohmannová se zabývá vězni každý týden, jeden den v týdnu dochází do věznice Rýnovice, kde spolupracuje s vězni. Provádí s nimi psychoterapie, snaží se jim pomoci. Co se týká recidivy pachatelů, největší problém, který ale nelze primárně změnit, je pobyt a doba strávená

ve vězení. Tato doba strávená za branami, které jedince oddělují od zbytku světa, je neúprosná. Čím delší trest, tím větší je zpřetrhání vazeb s vnějším světem. Jedinec se ve vězení přizpůsobuje tamějšímu prostředí a funguje v něm jako nastavený robot, kterému je neustále nařizováno, co má dělat. Ve chvíli, kdy je člověk propuštěn z vězení, má většinou pocit, že nikam nepatří a že je nepotřebný. V průběhu doby, kdy byl umístěn v nápravném zařízení, se svět kolem něj velice změnil. Místo, kde bydlel, je jiné, jsou tam nové domy a obchodní centra, existují nové technologie atd. Takovýto jedinec se stává dezorientovaným a má strach. Velký problém je ve společnosti, kdy každý již slyšel někým pronesenou větu – „*Bych je zavřel někam, kde by dělali od rána do večera v dolech, makat bych je dal, ono je to vyléčí.*“ Aby se mohly dít změny v systému, musí společnost pochopit, že tito lidé jsou také součástí celku a je třeba jim pomoci. Je lepší jim nabídnout pomoc, a ne pak plakat nad rozlitym mlékem v podobě další trestné činnosti/recidivě.

Jedinec, který je propuštěn na svobodu, se potýká s mnoha problémy, většinou je takovýto člověk zadlužen, nemá kontakt s rodinou, manželka, či družka ho opustila, v horším případě prodala jeho majetek a on se nemá ani kam vrátit. Tito lidé jsou bezmocní, takováto situace může člověka přivést zpět na scesti. Aby se tomuto předešlo, musí se změnit systém. K tomuto by přispěla lepší a intenzivnější práce s vězni, zvláště pak intenzivnější pomoc pro propuštěné. Např. ve Švédsku je zaveden systém, kdy bývalí propuštění vězni pomáhají jedincům v takovéto situaci. Tito lidé znají důvěrně problémy, které mohou nastat. Vytvářejí pro ně záchrannou síť. První předpoklad pro odbourání recidivy je změna životního stylu jedince. Jedinec si sám musí uvědomit, že chce žít jinak, musí mít motivaci. Ve věznicích by měl být lépe propracovaný program, jak spolupracovat s pachateli trestné činnosti. Dále by v těchto zařízeních měli pracovat lidé, kteří o tuto práci mají zájem, mělo by tam být více proškolených zaměstnanců jako jsou psychologové, sociální pracovníci a speciální pedagogové.

7.2.4 Rozhovor s pracovníkem azylového domu v Pernerově ulici, Praha 8 - Karlín

Další můj rozhovor probíhal s pracovníkem azylového domu, s panem Mgr. Janem Frankem, vedoucím projektu vězeňské péče. Azylový dům má kapacitu cca 30 lůžek, z toho 22 lůžek je pro muže a zbytek pro ženy. Každý, kdo je do azylového

domu přijat, zde může zůstat po dobu 6ti měsíců. Při nástupu jedinec musí dodržovat po dobu 14ti dní individuální program, který je pro něj nastaven. Klient azylového domu musí aktivně shánět zaměstnání a např. vyřídit si občanský průkaz. V případě, kdy toto nesplňuje, je z azylového domu vyloučen.

Podmínky pro přijetí do AZ:

- propouštěcí zpráva z vězení
- příjem klienta - ne větší proluka než je jeden měsíc po propuštění
- sociální potřebnost
- problémy s bydlením
- slušné chování

O AD se klient může dozvědět na konferencích, kdy pan Mgr. Frank jezdí do vězení a tam potencionální klienty kontaktuje. Zdaleka ne každý jedinec projeví hne, či později zájem. O AD se může klient dozvědět i od sociálních kurátorů po propuštění.

Azylový dům jako takový přímo klientům nepomáhá shánět zaměstnání, ale v případě, kdy klient hledá zaměstnání na internetu, je mu tato služba umožněna. U sociálních pracovníků v AD jsou k nahlédnutí desky, kde jsou neustále aktualizovány inzeráty s nabídkami zaměstnání. Ptala jsem se, zda jsou zapojeny v nějakém resocializačním programu, ale takováto možnost zatím není. V AD se ale pořádají důležité konference, které s touto tematikou souvisejí, těchto konferencí se zúčastňují pracovníci věznic, sociální pracovníci, poskytovatelé penitenciární a postpenitenciární péče, zástupci Institutu kriminologie a sociální prevence. Klienti AD jsou různorodí, např. bývalí alkoholici, propuštění vězňové, invalidé, staří lidé.

7.2.5 Rozhovor s Mgr. Markem Netočným, zástupcem vedoucího střediska Probační a mediační služby ČR

„Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy

poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Probační a mediální služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multidisciplinární profese v systému trestní justice.

*PMS usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci. Též PMS přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.“ [online] cit. [30.3.2009]. Dostupné z :
http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=21*

S panem Netočným jsme hovořili zejména o statistikách, pravidlech a fungování služeb PMS. Jedna z mých prvních otázek se zaměřovala na pomoc a spolupráci PMS s klienty a různými jinými organizacemi. Pan Netočný mi odpověděl, cituji: „*My primárně nespolupracujeme s organizacemi. Nepřebíráme za klienty zodpovědnost. Spolupracoval jsme s různými projekty jako je Zelená šance pro tebe a s organizací Sananym.“* Dozvěděla jsme se, že projekt Zelená šance pro tebe byl zaměřen na pomoc ke zprostředkování zaměstnání a zvýšení kvalifikace klientů. Dále jsem byla informována, že PMS nemá ve své roli shánět klientům zaměstnání, od toho je tu jiná pomoc v podobě projektů, organizací. Pan Netočný mi sdělil, že v případě existence klienta, který je opravdu přesvědčí o své změně, jsou oni ochotni překročit své standardy a např. doprovodit klienta na pohovor atd. Toto přesvědčení o změně se týká např. nepáchání další trestné činnosti, shánění zaměstnání a bydlení, dodržování stanovených schůzek s probačním úředníkem. Jinak PMS není pasivní, neustále aktualizuje svůj seznam zprostředkovatelů různé podpory a pomoci, o kterých své klienty informuje. Klient si pomoc poté musí vyhledat už sám. V případě nařízeného dohledu od soudu je téma hledání zaměstnání podmínkou tohoto vztahu mezi probačním úředníkem a klientem. Též jsem se ptala, jak probíhá kontakt s klientem. Kontakt je založen na domluvených schůzkách, potažmo na návštěvách v bydlišti. Návštěvy v bydlišti jsou pro probačního úředníka velmi přínosné, dozví se, jak klient žije, s kým žije atd. Návštěvy v bydlišti se provádějí velmi často u rizikových klientů, na druhou stranu jsou schůzky doma pro některé klienty méně stresující a více

pohodlnější. Někteří je tedy i sami vyžadují. Ptala jsem se, zda návštěvy v místě bydliště jsou dopředu hlášeny, či jsou prováděny namátkově. Pan Netočný mi odpověděl, cituji: „Tyto návštěvy jsou prováděny většinou v případě, kdy je mezi úředníkem a klientem vytvořen vztah a důvěra. Nesetkal jsme se za své léta praxe, že by někdo návštěvu doma odmítl.“

7.2.6 Úryvky a vytyčené problémy

1. PROBLÉM PROSTŘEDÍ

Společnost je složena z mnoha jedinců, společnost má být solidární a má pomáhat slabším jedincům. Problém s delikventy se zdá být v systému společnosti. Společnost tyto jedince izoluje, nápravná zařízení jsou instituce, kam se tyto jedinci pouze „odkládají“, jelikož porušili normy stanovené skupinou. Tito jedinci samozřejmě musejí být izolováni, aby dále nenarušovali život ostatním, kteří dodržují normy a chovají se podle řádu. Ale zároveň by měl být v nápravných zařízeních kladen větší důraz na resocializační programy. Sami vězňové říkají, cituji M.B.: „Ve věznicích probíhají různé aktivity a programy, ale to k ničemu není.“

Společnost tyto jedince považuje za devianty, jelikož porušují konsenzus normativního řádu. V systému by se mělo změnit hodně částí, které jsou nazývány jako resocializace. Pomohla by větší spolupráce s těmito jedinci.

Společnost je založena na základní jednotce a tou je rodina. Zde uvádím nejdůležitější momenty rozhovorů:

F.L.:

„No já sem vyrůstal v děcáku, pak sem dělal různé kraviny s kámošem, a tak jsem pak byl v pasťáku, no. Odtamtud jsem pak utíkal. Nakonec sem skončil takhle, čekám, že mě mají zase zavřít.“

Pan Koukolník ve své knize tvrdí, cituji: „Vztah rodičů k dítěti odpovídá za větší část antisociálního chování dospívajících jedinců.“ [Koukolník, F. a Drtinová, J. 2001:221] Rodinné zázemí je velice důležité pro rozvoj a nastavení určitých typů vzorců, kterými se řídí většina společnosti. „Prostředí (jak rodinné, tak mimo rodinu) ovlivňuje antisociální chování, a tedy destruktivitu dospívajících více než dědičné

vlivy.“ [Koukolník, F. a Drtinová, J. 2001:222] Na chování člověka se podílí všechna prostředí, kde jedinec vyrůstá, kde se pohybuje. V některých případech existuje fungující rodina bez jakýchkoli větších patologických jevů a jedinec se i tak objeví jako klient nápravného zařízení. Tento problém pak záleží na psychické stránce jedince a na jeho vlastnostech. Charakter člověka velmi ovlivňuje jednání a chování.

Rodinné zázemí a výchova je dle mého názoru nejsilnější faktor, který může jedince ovlivnit. *„Psychologické teorie chápou deviantní chování jako důsledek zkušeností z raného dětství. Některé zážitky z dětství (emoční deprivace, komplexy) vedou k poruchám psychosexuálního vývoje a k formování určitých osobnostních vlastností v dospělosti.“* [Hrčka, M. 2001:162] Problém systému je, že by se měl více zaměřovat na minulost jedince a snažit se odhalovat příčiny deviantního chování a snažit se tomuto chování předcházet.

F.L.:

„No já jsem vyrůstal v děčáku, pak jsem dělal různé kraviny s kámošem, a tak jsem pak byl v pasťák, no. Odtamtud jsem pak utíkal. Nakonec jsem skončil takhle, čekám, že mě mají zase zavřít.“

Koukolník tvrdí, citují: *„Vztah rodičů k dítěti odpovídá za větší část antisociálního chování dospívajících jedinců.“* [Koukolník, F. a Drtinová, J. 2001:221

Další respondent vyrůstal bez otce, otec nejevil zájem o kontakt s ním. V tomto případě je to o to horší, že z rodičů chyběl právě otec, který by zastával hlavu rodiny a vyvolával respekt.

J.K.:

„Já nevím, já se o rodině nechci moc bavit.“

„Jako žiju doteď s mamčou a teď už i s mojí přítelkyní. Otec je hovado, kterej se na nás vykašlal, když jsem byl už malej. Vždycky se objevil jednou za rok a tvářil se, že se vůbec nic neděje. Jako například teď jsem ho už neviděl tak 1,5 roku. A už ani nechci. Má prý další děti, tak se třeba stará o ně (smích).“

„Jako malej jsem se dost často stěhoval někam s mámou, většinou k nějakému chlapovi, ale mě to zas tak nevadilo. Nejsem typ dítěte, jako víš, co ti myslím, no jako, že nejsem nějak tímhle narušenej. Bylo mi to jedno.“

M.B.:

„Rodiče se rozvedli, když mi bylo asi 12 let a to kvůli alkoholismu z tátovy strany.“

T.H.:

„Nejlepší bylo, že když se narodil jako brácha, tak jsem najednou přestal existovat, to si nemysli, já ho mám rád, to jo, ale tím jak se narodil, tak se to ve mně změnilo. Dyť ti říkám, že jsem vylezl z lochu, našel jsem si buchtu. Jó, sice jsme bydleli jako u rodičů (u Tomášových rodičů), ale já jsem tam všechno platil, jako nájem a tak. A to tam byl můj bratr, táta a máma. Máma ta má roztroušenou sklerózu, pro ni jsem to udělal rád. Hrůza je koukat na to, jak fotr chlastá. Na chlast jdou všechny prachy. Já dával prachy a otec to prochlastával a máma se vždycky slitovala nad Kájíčkem (bratr Tomáše) a dala mu prachy, protože on byl chudák, který si neuměl najít práci. Tak nás nakonec všechny za neplacení nájmu vyhodili na ulici. J,ó to mám rodinu.“

Jak vidíme, opravdu platí, že rodina je základ života. V dětství se v nás ukládají určitá nastavení, jak se máme chovat. Nejdůležitějším procesem v dětství je socializace. V této části života si osvojujeme pravidla a řád, který je uznáván okolní společností.

„Nezapomeňte, že zejména v dětství, ale často i později, probíhá socializace většinou bezděčně, pěstováním návyků, automatismů. Nakonec se jako „správného“ lidem často jeví prostě to, co odjakživa dělají, co dělali jejich rodiče a lidé kolem nich.“

[Vodáková, A. 1998. *Viníci a soudci*. Praha: Slon:64]

Společnost by se měla více zajímat o rodinné zázemí. Je ale otázkou, do jaké míry stát může nahlížet do soukromí rodin a do jaké míry je to jeho povinnost. Když se zamyslíme, zde byly uvedeny určité příklady prožívání dětství. Z tohoto vychází myšlenka, zda respondenti neuvádějí své dětství pouze jako polepšení si své

situace, když se snaží na někoho, či na něco svést to, v jaké životní situaci se nyní nacházejí. Zdá se to býti pro ně polehčující okolnost, kdy ulehčují sami sobě.

„Stigmatizovaný má sklon využívat svého stigmatu k získání „vedlejšího zisku“, jako omluvy neúspěchů, jež jej potkaly z jiných důvodů.“ [Goffman, E. 2003. Stigma. Praha: Slon: 19]

2. PROBLÉM STIGMATIZACE

M.B.:

„Stejnak to pak na mě všichni poznaj, jdu se zeptat na práci a hned se zeptaj a co čistej trestní rejstřík? To to mám asi napsaný na čele. Takže vidíš, že mám pravdu, co ti jako říkám.“

3. PROBLÉM SE ZAMĚSTNÁNÍM

M.Č.:

„Je fakt, že se pak jako huř shání práce, aspoň to říkaj kluci, já jsme s prací nikdy neměl problém. Mám vlastně práci furt, jen má, problém, že se mi tam občas nechce, jdu radši někam blbnout a dát si s klukama něco k pití. To můžu takhle už od rána.“

4. PROBLÉM SE ZÁVISLOSTÍ

M.B.:

„Nastoupil jsem jako zámečník a několik měsíců vedl řádný a nudný život. Dál se vše opakuje, nízký výdělek, nedostatek peněz, drogy, krádeže aut a ukončení pracovního poměru.“

T.H.: *„Vždycky, když vylezu, tak sem chvíli hodnej a i se snažím a pak najednou potkám starý známý a je t, o no. Už zase lítám v párně⁷. Pak už v tom zase jedu. Nejdřív jdu sehnat něco jen malého⁸ a pak se to stupňuj, e no. To je tak vždycky.“*

]

⁷ Párno=slangový výraz pro drogu pervitin.

⁸ Něčím malým byla myšlena malá krádež.

M.B.:

„S tr.činností jsem začal asi vzhledem k závislosti na heroinu a pro nedostatek peněz na něj. Postupně jsem se tak dopouštěl větších a větších deliktů. Skončil jsem na několik měsíců ve vazbě, ale za nepříliš závažnou tr.činnost“

„Po propuštění jsem pracoval na auto-vrakovišti a začal se dopouštět krádeží aut. To nejen pro výdělek a aby bylo čím financovat drogy, ale zřejmě taky, že auta mám rád. Krást je, je jakýsi koníček a svědomí tou dobou už člověka neodradí. Skončil jsem ve vazbě. Po roce mě propustili.“

5. PROBLÉM NEUSTÁLÉHO DOKAZOVÁNÍ OKOLÍ

M.B.:

„Když jsem vylezl naposled, tak jsem chtěl opravdu už začít normálně. Ale poznal jsem holku, znáš to, vylezeš a holku v krimu jen tak nevidíš, tak jsem se do ní hned zamiloval a ona se pak na mě vykašlala. Prý jsem se nesnažil to dát vše do pořádku, myslím, že se bála, že mě zase pak zavřou. Ani se jí nedivím. Taky že to tak dopadne. To je takhle pořád dokola, každému dokazovat, že jsi jinej, a pak se to najednou všechno zhroutí a jsi zase tam.“

6. PROBLÉM S VIDINOU BUDOUCNOSTI

F.L.:

„Tak já to mám ještě několik dlouhejch metrů. Zatím o tom, co bude pak, nepřemýšlím. Ale jako možná cizina. To ještě nevím.“

M.B.:

„Po propuštění chci pracovat a ven jdu s předsevzetím, že povedu řádný život.“

7. PROBLÉM ZTOTOŽNĚNÍ SE SE STIGMATEM A REZIGNACE OSOB NA SYSTÉM

F.L.:

„Já už sedím po několikátý. Tak jsem se v tom už naučil chodit. Vim, co mě čeká, tak jsem pak už v klidu. Jediný, co mě vždy pak už zajímá, kam mě daj, a zjistit rychle, kde se tam můžu jako chytout.“ [Tím bylo myšleno, zda se tam setká s nějakým známým.]

T.H.:

„Hele, víš jak, každě si tam musí zvyknout. Pak už je to jen o tom to odsedět a jít zase domů. Horší je to, když se nemáš na co a na koho těšit. Je to pak takový prázdný.“

Matza tvrdí, citují: „Je přesvědčen, že určité sociální okolnosti mohou v jedinci probudit zálibu, nebo pochopení pro deviaci, spojení s podobně zaměřenými jedinci může vést k opakování takového chování. [Munková, G. 2004: 52]

Srovnání a výsledky

V této poslední kapitole bych se chtěla věnovat mým výzkumným cílům. Zde chci zhodnotit pozici a názory odborníků a delikventů.

Tabulka číslo 1

Cíle	Prostředky	Překážky
1.získání zaměstnání	spolupráce se sociálním kurátorem	stigma životní situace
2.obstarání si bydlení	psychologické terapie	nedůvěra společnosti
3.vymanit se ze stigmatu své situace	probační úředníci	Strach
4.začít podnikat	charita	Dezorientace
5.začít žít "normálně"	azylový dům	
	poradny	
	věznice a nápravná zařízení	

Tabulka číslo 2

Pohled odborníků	Pohled vězně
nezájem propuštěných jedinců o spolupráci	nedůvěra institucím a organizacím
malá motivace	nedostatečné vytvoření důvěry
vzdání se svých cílů při malém neúspěchu	strach z odmítnutí společnosti
tendence vracet se za "starými známými"	únik, absence citových vazeb
nedostatek financí a dobrovolníků	neochota věnovat se nám a pomoci

Komentář k tabulkám:

Názory obou stran se neshodují. Obě strany mají jiný pohled. Jediné, co je společné, je, aby resocializace dopadla úspěšně. V procesu resocializace je hlavní motivací pro delikventy nevrátit se do vězení a fungovat alespoň tak, aby „přežili“ na svobodě. Cíle delikventů se liší. Velmi důležité je, zda mají po propuštění na svobodě ještě nějaké citové vazby s rodinou, či s někým blízkým. V tomto případě by byl návrat do společnosti lehčí. Propuštěným jedincům velmi často znesnadňuje resocializaci stigma, které si s sebou nesou. Zde by měli pomáhat psychologové. Z rozhovorů vím, že ve věznicích existují psychologové, kteří mají za úkol pomáhat jedincům v tom smyslu, že si s nimi povídají, probírají a řeší s nimi jejich problémy. Tato pomoc ale chybí venku na svobodě. Myslím si, že tato pomoc, či služba je důležitější venku. Jedinci z vězení vycházejí s tím, že několik měsíců, či let se podrobovali stereotypům věznice. Nyní je nemá kdo vést a oni jsou na svobodě ztraceni. Z rozhovorů jsem zjistila, že volnočasové aktivity ve vězení mají mít resocializační charakter. Z výpovědi odborníků ale vyplývá, že tyto aktivity nejsou vězni takto brány a spíše jim zaplňují jejich volný čas. Sociální kurátor, který se řadí mezi odborníky, mi sdělil, že každého vězně, který nastoupil do vězení, má povinnost informovat ho o své existenci. Většina dotázaných respondentů si nevybavuje dopis, či nějakou informaci o jeho existenci. Na základě tohoto kontaktu se sociálním kurátorem je možná domluva a spolupráce již ve vězení. Propuštění věžňové tvrdí, že sociální kurátor je pouze od toho, aby jim dal peníze, na které mají nárok, a jinak je pro ně nepotřebný. Jedinci již ve vězení sní o svých cílech a přáních, jak si po propuštění zařídí život a jak budou žít. Tyto představy se často liší od reality. Téměř všichni dotázaní chtějí po propuštění získat práci, aby měli finanční

prostředky. Některé cíle jsou často nereálné, jelikož většina těchto jedinců nemá dostačující vzdělání, příslušné zkušenost, a proto jim nemůže být nabízena práce vždy podle jejich představ. Otázka k zamyšlení se rýsuje např. v tom, proč jsou i nadále na úřadech práce volná místa. Zde je chyba na obou stranách. Propuštění často snili o jiném zaměstnání, než které jim bylo nabízeno. Docházím k názoru, že resocilaizace není zatím dobře promyšlena, nemyslí se na propuštěné jedince jako na lidi, kteří by se mohli navrátit zpět do společnosti, nýbrž jako na lidi, do kterých je již zbytečné investovat.

Na závěr bych dodala, že tato tematika je velice zajímavá. Každý z nás by si měl uvědomit, že pomáhat bychom měli. Tuto práci jsem zpracovávala zodpovědně, uvědomuji si, že jsem pro rozsah a zajímavost tématu nezachytila vše, co jsem původně zamýšlela. Tímto se mi otevírá možnost pokračovat.

Použitá literatura

- ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama, 1989. 439s. ISBN 80-85834-83-9.
- DALRYPE, T. *Život na dně*. Praha: Academia, 2005. 266s. ISBN 80-200-1337-7.
- FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000. 427s. ISBN 80-86019-96-9.
- GOFFMAN, E. *Stigma*. Praha: Slon, 2003. 167s. ISBN 80-86429-21-0.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2004. 407s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HRČKA, M. *Sociální deviace*. Praha: Slon, 2001. 302s. ISBN 80-85850-68-0.
- KOUKOLÍK, F. *Zlo na každý den: Život s deprivanty I*. Praha: Makropolis, 2001. 390s. ISBN 80-7262-088-6.
- MATOUŠEK, P. *Šlapeme spolu*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie, 2004. 130s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Olga Šmídová
- MERTON, R. *Studie ze sociologické teorie*, 2007. 285s. ISBN 978-80-86429-70-0.
- MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004. 134s. ISBN 80-246-0279-2.
- NEDBÁLKOVÁ, K. *Spoutaná rozkoš*. Praha: Slon, 2006. 198s. ISBN 80-86429-65-2.
- RAUCHFLEISCH, U. *Doprovázení a terapie delikventů*. Brno: vychází pod záštitou denního psychoterapeutického sanatoria, 2000. 84s. ISBN 80-85834-83-9.

- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004/1999. 870s. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VODÁKOVÁ, A. *Viníci a soudci*. Praha: Slon, 1997. 109s. ISBN 80-85-850-52-4.
- Sborník referátů z 1.průběžného semináře. *Diagnóza, prognóza a resocializace skupin mládeže ohrožených skupin negativním vývojem*. Praha: PA ČR. ISBN 80-85981-61-0.

České vězeňství:

- ARTINKOVÁ, M. *Uplatňování resocializačních programů u dosouzených*. Praha: VS ČR, 1195/3. 6-7s. ,České vězeňství.
- HORVÁTH, V. *Základní aspekty hodnocení odsouzených. Část II*. Praha: VS ČR, 2007/1. 16-17s. Česká vězeňství.
 - *Klasifikace odsouzených a jejich zařazování do programů*. Praha: VS ČR, 2006/2. 13.s. Česká vězeňství.
- L'UDOVIT, P. *Vzdělávání odsouzených v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: VS ČR, 2002/2. 3-24s. ,České vězeňství.
- RYCHLÁ, K. *Základní aspekty hodnocení odsouzených. Část I*. Praha: VS ČR, 2006/6. 13-14s. Česká vězeňství.
- WILDEMAROVÁ, M. *Propuštění vězňů v pasti problémů resocializace*. Praha: VS ČR, 2008/2. 12-16s. Česká vězeňství.

Internetové zdroje:

- [http://cs.wikipedia.org/wiki/Spole%C4%8Dnost_\(sociologie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Spole%C4%8Dnost_(sociologie))
- <http://dlib.lib.cas.cz/2775/>

- http://www.jabok.cuni.cz/knihovna/pub/psychol_2.pdf
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Trest>
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Recidiva>
- <http://www.vscr.cz>
- <http://socstudia.fss.muni.cz/archiv.php?ukol=1&cislo=12&rok=0>

